

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Põhikooli mitme aine õpetaja õppekava

Käthlin Aarna
ALUSTAVATE ÕPETAJATE ARVAMUSED EESTI ÕPETAJAEETIKA KOODEKSIST
JA KOGEMUSED EETILISTE KONFLIKTIDEGA
Magistritöö

Juhendaja: nooremlektor Pihel Hunt

Tartu
2020

Kokkuvõte

Alustavate õpetajate arvamused Eesti õpetajaetika koodeksist ja kogemused eetiliste konfliktidega

Õpetajatöoga on tihedalt põimunud kasvatus ja eetika teemad. Enamikel kogenenud õpetajatel on kindlad viisid ja meetodid, kuidas nemad lahendavad eetika-alaseid konflikte, kuid alustavatel õpetajatel on need oskused ja teadmised alles väljakujunemisetapis. Käesoleva töö eesmärk on kirjeldada alustavate õpetajate arvamusi Eesti õpetajaetika koodeksist ja kogemusi eetiliste konfliktidega. Andmeid koguti intervjuuerides alustavaid õpetajaid ning tulemusi analüüsiti kvalitatiivse induktiivse sisuanalüüsi läbi. Tulemused näitasid, et alustavate õpetajate arusaamad kutse-eetikast on sarnased ning kooskõlas Eesti õpetajaetika koodeksiga. Õpetajad tunnistasid, et kogevad sagedasti eetika-alaseid dilemmasid seoses kutse-eetikaga. Intervjuudest ilmnes, et alustavad õpetajad tundsid vajadust parema eetikateemalise ettevalmistuse järele õpetajakoolituses.

Võtmesõnad: alustavad õpetajad, õpetajaetika koodeks, eetika, kogemused, arvamused

Abstract

The opinions of novice teachers on Estonian teacher professional ethical code and experiences in ethical conflicts.

Topics of education and ethics are tightly intertwined with the everyday work of teaching. Most experienced teachers have their own certain ways and methods how they solve ethical conflicts but novice teachers skills and know-how are being developed. The aim of this master thesis is to describe the novice teachers' opinions on the topic of professional ethics and their experiences on ethical conflicts. The data was gathered by interviewing novice teachers and the results were analyzed by qualitative inductive approach. Thereby was found that the perceptions of novice teachers on professional ethics was similar taking into account marginal differences and that their perceptions were in accordance with the Estonian teacher professional ethical code. Teachers confessed that they often experience ethical dilemmas about professional ethics. Almost every teacher felt the need for a better ethical-wise preparation in teacher education.

Keywords: novice teachers, professional ethical code, ethics, experiences, opinions

Sisukord

Sissejuhatus	6
1. Teoreetiline ülevaade	7
1.1 Eetika ja moraal	7
1.2 Õpetajate eetiline teadmine	7
1.3 Eetilised suhted õpilaste, kolleegide ja lastevanematega	9
1.4 Õpetajatöö eetilised konfliktid	10
1.5 Õpetajaetika ja eetikakoodeks	11
1.6 Eesti õpetajaetika koodeks	12
1.7 Õpetajate ettevalmistus õpetajakoolituses	13
2. Metoodika	14
2.1 Valim	14
2.2 Andmekogumine	15
2.3 Andmeanalüüs	16
3. Tulemused	17
3.1 Alustavate õpetajate arvamused Eesti õpetajaetika koodeksist	17
3.1.1 Kogemused eetikakoodeksiga	17
3.1.2 Olulisemad kohad koodeksis	18
3.1.3 Koodeksi kitsaskohad	18
3.1.4 Alustavate õpetajate hinnangud koodeksile	19
3.1.5 Eetikakoodeksi vajalikkus algajatele õpetajatele	20
3.2 Alustavate õpetajate kogemused eetikakonfliktidega	20
3.2.1 Eetikakonfliktid õpilastega	21
3.2.2. Eetikakonfliktid lastevanematega	22
3.2.3 Eetikakonfliktid kolleegidega	24
3.3 Millest juhinduvad alustavad õpetajad eetiliste konfliktide lahendamises	25
3.3.1 Õpetajate sisetunne	25
3.3.2 Õpetajate tugivõrgustikud	26
3.3.3 Õpetajate pädevus	26
4. Arutelu	27
Tänuõnad	29
Autorsuse kinnitus	30
Kasutatud kirjandus	31

Lisa 1. Intervjuu

Lisa 2. Näide transkriptsioonist

Lisa 3. Väljavõte uurijapäevikust

Sissejuhatus

Kutse-eetika on normatiivse eetika üks alaliike, mis seab teatud elukutse esindajatele kindlad eetikanormid - need on sellistele elukutsetele, nagu näiteks õpetajaamet, eriti tähtsad (Tuulik, 2011). Eesti Haridustöötajate Liit (2016, para 6) on välja toonud, et „kutse-eetika juhib kõiki õpetajate omavahelisi suhtlussituatsioone ja suhteid ning nende suhtumist oma töösse, sh vastutustunnet“. Liit leiab, et õpetaja tööst ei saa lahutada eetilist järelemõtlemist ning oma tegevuse motiivide ja eesmärkide hindamist. Kuna see on väga oluline osa õpetaja töös, siis on vajalik, et alustavad õpetajad oleksid sellega kursis.

Eetilisi kaalutlusi võib leida õpetajatöö iga külje all: pedagoogilistes tavades, õppekava sisus, suhetes õpilaste, lastevanemate ja kolleegidega jne - suur osa õpetajatöö moraalsusest on peidetud igapäevaelu rutiini ning on harva teadliku eneserefleksiooni aineseks (Maxwell & Schwimmer, 2016). Mikk (s.a.) leiab, et kutse-eetika järgimine on õpetajale väga oluline, sest ainult õpetaja enda kõlbeline teadvus võib teda juhtida täiendavatele pingutustele ja erinevate varjatud võimaluste ärakasutamisele. See kinnitab Eesti Õpetajate Liidu (2015) uskumust, et õpetaja õpetajaetika koodeks on eelkõige eneseanalüüsi vahend. Pilli (2004) on välja toonud ka, et eetikakoodeks teeb õpetajatööd palju turvalisemaks, ühiselt analüüsitavamaks ja professionaalsemaks. Ta nendib, et Eesti õpetajatel ja õpetajateks õppijatel on suur hulk keerukaid eetikaprobleeme, millele nad vastust otsivad. Eetilis-moraalsete dilemmade lahendamisele aitab kaasa õpetajaetika koodeksist juhendumine. Seega on oluline uurida, missugused arusaamad ja kogemused on alustavatel õpetajatel kutse-eetikaga.

Põhinedes varasematel uuringutel (nt Sockett & LePage, 2002; Thornberg, 2008), leiab käesoleva töö autor, et õpetajatel jääb vajaka eetiliste arusaamade vallas, et pakkuda moraalse sisuga haridust. Sherpa (2018) kirjutab, et kui õpetajad ei mõista ega rakenda kutse-eetikat, pole ta rahul ka oma ametiga ning see segab ka õpilaste hakkamasaamist. Ta lisab, et õpetajad peaksid erilist rõhku panema oma kutse-eetika arengule, sest selle puudumine mõjutab õpilaste arengut. TALIS (2018, lk 6) uuringutes määratletakse õpetamist kui ametiala, mille üheks alussambaks viiest on ameti staatus ja maine ühiskonnas, kuhu kuuluvad ametiga seotud eetikanormid, samuti selle tajutav ühiskondlik väärtus ja staatus teiste ametite seas. Antud uurimisteema aktuaalne, sest õpetajad puutuvad eetiliste teemadega pea igapäevaselt kokku kas õpilaste, lastevanemate, kooli juhtkonna või kolleegide tasandil. Selle teema vallas leidub rohkelt välismaised artikleid ja uurimusi, kuid Eesti-tasandil on

materjali pigem vähe. Selleks, et hoida ära õpetajate lahkumist ametist ja muuta nad kutsekindlateks, peame teadma, millised on õpetajate kogemused selles vallas.

Teoreetiline ülevaade

1.1 Eetika ja moraal

Eetikat võib vaadelda kui 'moraali filosoofiat', kuna see keskendub sellele, mida teha ja mida mitte (Mahony, 2009). Eetika keskpunktiks on suhtumised ja käitumised nagu näiteks tulemuste hindamine, valimine, tegutsemine ja eelistatud tegevuste vaagimine seoses inimõiguste ja vastutustundega teiste inimeste ees (Norberg & Johansson, 2007; Sanger & Osguthorpe, 2011). Eetiliste põhimõtete aluskihi loovad humanistlik inimesekäsitus ning austus inimolendite vastu, st inimese väärtust tuleb hinnata olenemata näiteks soost, vanusest, usutunnistusest, päritolust, arvamustest või oskustest (Eesti Haridustöötajate Liit, 2016).

Austus, väärikut ja professionaalsust peetakse eetilise käitumise tunnuseks (Kuther, 2003). Iga kutseala eetika toetub üldisele moraalile ja etikale (Mikk, s.a.). Mõisted „eetika” ja „moraal” on üldjoontes samatähenduslikud, kirjutab Eetikaveeb (s.a), eristades kahte mõistet omavahel nii, et mõiste “moraal” tähistab ühiskonnas käibivaid moraalinorme või -standardeid, samas mõistet „eetika” kasutatakse aga moraalifilosoofia või -õpetuse tähenduses, mis alles küsib, mida moraalsed normid endast kujutavad. Eesti keele seletav sõnaraamat kirjeldab eetikat kui teadust moraalist; s.o kõlblusõpetus (2009). Eesti keele seletav sõnaraamat defineerib aga moraali kui väärtuste, põhimõtete, tavade ja normide süsteemi, mis reguleerib inimeste käitumist mingi sotsiaalse rühma piires ning suhtumist teistesse rühmadesse (2009). Eetilised teemad on õpetajatöö tuumaks ning neist väljendub, kuidas õpetamist praktiseeritakse, organiseeritakse, hallatakse ja planeeritakse (Arthur, Davison, & Lewis, 2005).

1.2 Õpetajate eetiline teadmine

Eetilised õpetajad tuginevad oma tööpraktikas pidevale professionaalsele arengule ja õpetavad kaasaegsetel teemadel (Louws, Meirink, van Veen & van Driel, 2018). Eetiline teadmine (*ethical knowledge* - ing. k.) on sissejuhatuseks väärtustesse ja moraalile, andes õpetajatele teadmised, kuidas suhtuda teistesse inimestesse osates neid väärtuseid ja reegleid intelligentselt rakendada (Thornberg, 2008). Õpetajate eetiline teadmine võimaldab aga õpetajatel viia kokku omavahel teooria ja praktika moraalikesksete ja eetiliste väärtuste vahel ning tuua neid igapäevastesse valikutesse ja tegudesse (Shapira-Lishchinsky, 2011). Sherpa (2018) on välja toonud, et heade akadeemiliste ja professionaalsete kvalifikatsioonide kõrval

peab õpetaja omama teadmisi kutse-etiika vallas – kuidas pakkuda kvaliteetset haridust ja juurutada õpilastesse häid väärtusi.

Arvukad uurimused (Bullough, 2011; Ehrich, Kimber, Millwater, & Cranston, 2011; Sanger & Osguthorpe, 2011; Shapira-Lishchinsky, 2011; Sockett & LePage, 2002) õpetajakutse vallas kinnitavad üksmeelselt, et õpetajatöös juhitudakse sisemistest eelistest väärtustest. „Õpetaja töö sisaldab endas eelist järelemõtlemist ning oma tegevuse motiivide ja eesmärkide hindamist“, kirjutab Eesti Haridustöötajate Liit (2016, para 6). Sama leiavad ka teised autorid (Bushnelli & Johnson, 2001; Shapira-Lishchinsky & Orland-Barak, 2009), kes on välja toonud, et õpetajad on moraali esindajad ning seega on klassiruumi-sisene suhtlus põhimõtteliselt ja vältimatult moraalse loomusega.

Puudujääkidega professionaalsetes oskustes on õpetajatel tihtipeale abiks vaid nende endi isiklikud vahendid-materjalid eetikateooriate või haridusteaduslike juhiste või ettekirjutusteta. Õpetajad leiavad, et eetilised dilemmad pole oma olemuselt selgejoonelised ja üheselt mõistetavad (Arthur et al., 2005). Paljud uurimused toovad välja, et õpetajad tajuvad end jõuetult ja näevad puudujääke piisavate vahendite osas langetamaks õigeid otsuseid (Campbell, 2006; Carr, 2005; Husu & Tirri, 2007). Sherpa (2018) kirjutab, et kui õpetajatel puudub arusaam kutse-etikast, mõjutab see kahtlemata õpilaste üldist hakkamasaamist ja sooritust.

Professionaalse õpetaja igapäevatöös on olulisel kohal refleksioon. Eesti Õpetajate Liit (2005) kirjeldab professionaalselt õpetajat kui inimest, kel „on adekvaatne enesehinnang ja sisemine vajadus eneseanalüüsiks – ta reflekteerib oma tegevust, talub kriitikat ja oskab sellele argumenteeritult vastata“ (para 7). Moraalne agentsus (*moral agency* - ing. k.) ja sõltumatus nõuab kriitilist eneserefleksiooni, mis on kahjuks tundmatu praktika osade õpetajate jaoks nende professionaalses elus (Sockett & LePage, 2002). Praktiseerivaid õpetajaid tuleb julgustada tegelema sügava refleksiooniga mõistmaks nende endi uskumusi, teadmisi ja praktilist mõttekäiku (Fallona, 2000). Pakkudes õpetajatel võimalusi reflekteerida keeruliste olukordade üle erinevatest perspektiividest aitab võimendada nende oskust langetada eetilisi otsuseid tulevikus (Mahoney, 2008; Nilsson, 2009).

1.3 Eetilised suhted õpilaste, kolleegide ja lastevanematega

Suhe õpetaja ja õpilase vahel on oluline. Uurimused on välja toonud, et õpilased saavad nii sotsiaalset kui ka akadeemilist kasu, kui neid toetatakse klassiruumis ja koolikeskkonnas (Husu & Tirri, 2006). Tähelepanuta ei tasu jätta ka õpetaja oskust distsipliini hoida. Bullough (2011) kirjutab, et etiika on õpetaja distsipliini hoidmise oskuse südamikus – teadmine, et

distsipliin ei ole kõigest kognitiivne saavutus, vaid ka eetiline võit, mis kätkeb endas õpilaste omaks võetud väärtuste kogumit. Kui õpilased ei pea lugu õpetajast, ei austa nad ka põhimõtteid, mida õpetaja propageerib, kirjutab Mikk (s.a.) – selline õpetamine muutub asjatuks (Sherpa, 2018). Samas leiab Johnson (2002), et eetiliste dilemmade ja väärtuste pörkumine on omane õpilase ja õpetaja suhtele. Arthur jt (2005) leiavad, et hea õpetamistöö on palju laiem mõiste kui vaid edukas teadmiste edasiandmine: see saab rikkalikuma varjundi, kui õpetajat nähakse kui kedagi, kes on suuteline väljendamaks hoolitsust ja austust, kes võtab õpilasi tõsiselt ning leiab neis head.

Õpetaja peamine kohustus on tuua oma õpilaste arengus välja parim (Sherpa, 2018). Ta peab toetuma professionaalsele hinnangule vastamaks õpilaste vajadustele ning valides parimad viisid motiveerimaks õpilasi, et nad saavutaksid edu (Arthur, Davidson, & Lewis, 2005). Samuti on oluline, et õpetajad mõistaksid õpilaste individuaalseid erinevusi, intellektuaalset taset, huvisid ja võimeid (Sherpa, 2018). De Ruyter ja Kole (2010) nimetavad pedagoogikat sotsiaalseks hüveks – õpetajatelt eeldatakse, et nad juhiks oma õpilasi mõtlema ja käituma nii, et ühiskonnale sünniks sellest kasu. Õpetaja kutse-eetika eripära tuleneb sellest, et ta kasvatab lapsi ja on kohustatud nendes kõlblusprintsipi (moraalinorme) juurutama (Mikk, s.a.). Õpilased võtavad õpetajatelt üle näiteks käitumiskultuuri, tõekspidamised, töökuse, printsiipaalsuse (Mikk, s.a.). Seega on õpetajaametis isiksuse eetilised väärtused ja tema kõlblus eriti olulisel kohal (Tuulik, 2011).

Eetilised õpetajad teevad kolleegide ja teiste professionaalidega õpilaste õppimise huvides koostööd (Ning, Lee, & Lee, 2015). Õpetajad toetavad ka teineteist kollegiaalselt saavutamaks kõrgeimat professionaalset taset, jagades oma asjatundlikkust ja taipu konfidentsiaalselt (Arthur et al., 2005). Nad kohtlevad kolleege õiglasel ja erapooletul viisil, võttes osa positiivsest koostööst, austades vastanduvaid arvamusi ja teineteise privaatsust (Uitto, Jokikokko & Estola, 2015). Nad jagavad teadmisi, mis toovad kasu nende professionaalsele arengule ja nende õpilaste saavutustele (Ning et al., 2015). Lisaks käituvad nad koolis, kogukonnas ja teistes sotsiaalsetes ringides eeskujulikult, tekitades ja hoides alal õpetajaameti head mainet (Körkkö, Kyro-Ämmälä, & Turunen, 2016).

Eetilised õpetajad on motiveeritud tegemaks koostööd ka lapsevanemate ja kogukonnaga, sest nad usuvad jagatud vastutusse loomaks võimalusi ja õpiprotsesse (Minke, Sheridan, Kim, Ryoo & Koziol, 2014). Uurimused näitavad, et õpetajate koostöö lapsevanemate ja kogukonnaga mõjutab otseselt õpilaste saavutusi ja kooli efektiivsust (Weiss, Lopez & Rosenberg, 2010). Õpetajad peavad olema tundlikud õpilaste erinevate koduse tausta ja tingimuste osas ning tunnustama vanematega koostöö olulisust mõistmaks ja

toetamaks laste õppimisprotsessi (Arthur et al., 2005). Eetilised õpetajad peaksid välja näitama võrdset moel väärikust nii oma professiooni, asutuse, õpilaste, kolleegide kui ka lapsevanemate vastu (Sherpa, 2018).

1.4 Õpetajatöö eetilised konfliktid

Pedagoogiline maailm on ettearvamatu ja täis raskeid otsuseid ning see, kuidas õpetaja mõtleb ja käitub, on juhitud tema isiklikust moraalist (Bullough, 2011). Õpetajakutse eeldab, et õpetajad peavad käituma oma õpilaste huvisid silmas pidades (Mahony, 2009). Eetiline konflikt võib tekkida, kui üks osapooltest käitub eirates eetilisust või kui osapooltel on erinevad arusaamad sellest, missugused käitumised on aktsepteeritavad (Sarokin, 2020). Õpetajad tegelevad oma igapäevatoös tihti eetiliste probleemidega (Biesta, 2009; Shapira-Lishchinsky, 2011). Shapira-Lishchinsky (2011) leiab, et paljud eetilised dilemmad tulenevad õpetaja enda kindluse puudumisest pedagoogilistes oskustes või läbikukkumise kartusest. Moraalne sõnavara (*moral language* - ing. k.) on vajaka klassiruumides, sest õpetajatel endil puudub moraalsuse väljendamiseks vajalik sõnavara (Shapira-Lishchinsky, 2011; Sockett & LePage, 2002). Ka Biesta (2009) leiab, et õpetajatel on raskusi oma igapäevaste väärtuskonfliktide sõnastamisel.

Põhinedes oma elukogemustel, tekivad õpetajatel selged mustrid, kuidas nad reageerivad moraalsele dilemmadele, tuues välja erinevad moraalsuse tasemed, eetilise tundlikkuse ja arusaamise (Bullough, 2010). Tihtipeale pole õpetajad isegi teadlikud oma tegude eelistest tagajärgedest (Husu & Tirri, 2007; Thornberg, 2008). Enamik õpetajaid pigem suruvad negatiivsed kogemused moraalse dilemmade vallas sisemiselt maha, sest need toovad ebameeldivaid tundeid esile (Shapira-Lishchinsky, 2011). Sellised kogemusi eitatakse, vähendatakse isiklikku vastutust või distantseeritakse ennast tagajärgedest (Husu & Tirri, 2003). Erinevateks eelisteks probleemideks on näiteks ressursside ebasobiv jaotus, õpilastega tekkinud olukordade sobimatu arutamiseviis ja vastutustundetud kolleegid (Shapira-Lishchinsky, 2011). Näiteks võivad õpetajad tunda sisemist konflikti, kui nad näevad kolleegi õpilast mõnitamas, ahistamas või muul rõhuval viisil kohtlemas (Colnerud, 2015). Kui õpetaja soovib sellisel juhul õpilast kolleegi eest kaitsta, seisab ta paratamatult silmitsi moraalse või sotsiaalse tagajärgedega.

1.5 Õpetaja kutse-etiika ja eetikakoodeks

Õpetaja kutse-etiika on nende käitumisnormide kogum, mida õpetaja peab oma töös järgima ja mis on tema moraali juhiseks (Sherpa, 2018). Ta lisab, et õpetajad peaksid oma ameti

vastutusrikkust võtma tõsiselt. Mikk (s.a.) toob välja, et kutse-eesitika normide täitmine nõuab õpetajalt palju vaevanägemist ja järjepidevat enesetäiendamist. Eesti Haridustöötajate Liit (2016) toob välja, et kutse-eesitika juhik kõiki õpetajate omavahelisi suhtlussituatsioone ja suhteid, samuti nende suhtumist oma töösse ning vastutustunnet. Liit lisab, et õpetaja „kutse-eesitika eesmärkideks on näidata ning kuulutada eetikatunnet - mis on alati olnud üks osa haridustööst“ (para 6). Dunn (2005) usub, et kutsestandardid töötavad ühtlustades inimesi ja võimaldades neil endasse vaadata ja end motiveerida joondades end vastavalt määrustele. Eesti õpetajate kutsestandardis (tase 6 ja 7) seisab, et kutset läbivaks kompetentsiks (B.2.8) on, et õpetaja „juhindub oma töös õpetaja kutse-eesitikast, toetab oma tegevuse kaudu kutse-eesitika ja õpetaja ameti laiemat teadvustamist ning väärtustamist ühiskonnas, kujundab ja järgib ühiskonna väärtusi ja norme“ erinevates keskkondades ning kujundab oma eeskujuga õppijate väärtusi.

Pilli (2004) leiab, et mitmeväärtuselises ühiskonnas on vaja tegutsemise ühist alust - eetikakoodeksit. Sherpa (2018) kirjutab, et kutse-eesitika pakub spetsialistidele tugipunkti selleks, et nad võiksid teha oma tööd tähendusrikkalt. Ta lisab, et kutse-eesitika koodeks mängib pöördelist rolli arendamaks õpetajate iseloomu ja käitumist. Ta lisab, et see on sihilikult loodud kaitsmaks õpilasi ning on oluliseks aspektiks, et õpetajad mõistaksid oma tööeesitikat ja väärtuseid enne õpetajaametisse astumist. Kõigil spetsialistidel on kohustus anda hinnanguid ja käituda vastavalt kollektiivsetele standarditele, jättes kõrvale oma oma isiklikud ja subjektiivsed mõtted, sellest, mis on õige, vajalik ja efektiivne töösituatsioonis (Maxwell & Schwimmer, 2016). Sumsion (2000) rõhutab, et kuigi eetikakoodeksid on olulised dokumendid, on need ka väga piiritletud ega võta arvesse piiranguid ega konkureerivaid prioriteete, mis takistavad nende ideede elluviimist. Ta kritiseerib, et kuigi õpetajaetika koodeks kui põhimõtete kogum pakub laiemaid juhiseid, on vähetõenäoline, et see suudab anda vastuseid keerulistele mitmekihilistele situatsioonidele, mis käivad käsikäes teiste kohustustega.

Õpetajad töötavad tihtipeale suure pinge ja stressi all (Colnerud, 2015). Ehrich jt (2011) toovad välja, et eetiline käitumine pole mustvalge ning asub nn hallis alas, kus õpetajate moraalsust pannakse igapäevases tööelus pidevalt proovile. Head õpetajad mõistavad, miks on oluline omada laiemat perspektiivi humanistlikes väärtustes (Arthur et al., 2005). Seepärast peavad eksisteerima kutsestandardid isiklike väärtuste ja iseloomuomaduste raamistikus, mis vastavad õpetajakutse nõuetele. Eetilised juhised võiksid olla õpetajatele abivahenditeks eetiliste dilemmade käsitlemisel - seistes konfliktiga silmitsi, võiksid need juhised, standardid pakkuda piire ja vahendeid õpetajatele, hoides ära

erapoolikust, mis võib moonutada õiglast otsust (Shapira-Lishchinsky, 2011). Kui õpetajatel on asjakohased teadmised ja oskused oma tööks ja nad oskavad efektiivselt analüüsida oma tööd, suudavad nad eesmärgipäraselt identifitseerida ja töötada tööle esinevate probleemide lahenduse suunas ning olla üldiselt edukamad sedasorti väljakutsetega silmitsi seistes (Yost, 2006).

1.6 Eesti õpetajate õpetajaetika koodeks

Eesti Vabariigis hakati õpetaja eetikast rääkima 1920. aastatel, 1931. aastast pidid õpetajad andma ametivande ning tänased õpetajad saavad toetuda Eesti õpetajaetika koodeksile, mis kinnitati 2005. aastal (Tuulik, 2011). „Eesti õpetaja eetikakoodeks on õpetajate vaheline kokkulepe, milles käsitletakse õpetajakutse kõlbelisi eelduseid ja juhiseid“ (Eesti Õpetajate Liit, 2005, para 1). Õpetajaetika koodeks toob välja erinevaid aspekte eetilise õpetaja juures. Näiteks kirjeldab koodeks, et õpetaja eetilisteks väärtusteks on väärikus, ausus, õiglus ja iseseisvus. Veel täpsustab dokument, et väärikus tähendab, et kõikidel inimestel on võrdsed õigused, olenemata nende soost, päritolust, rahvusest, vanusest, usust, seksuaalsest orientatsioonist, vaadetest ja võimetest. Lisaks on seal kirjas, et õpetaja on aus ja heasoovlik ning soodustab probleemide avameelset arutlemist. Dokument defineerib õiglust kui võrdõiguslikkust ja diskrimineerimise vältimist ning toob välja ühe olulise võtmekohana õpetaja iseseisvuse, mis tähendab, et „tal on õigus oma veendumustele ja väärtushinnangutele“ (para 6). Oma ametis on õpetajal õigus keelduda täitmast neid korraldusi, mis on vastuolus õigusaktidega või tema veendumustega (Eesti Õpetajate Liit, 2005).

Eesti õpetajaetika koodeksis lähtutakse õpetaja suhetest iseenda, õppijate, kolleegide ja ühiskonnaga. Koodeksi järgi on õpetaja on elukestev õppija, kes täiendab end pidevalt, on adekvaatse enesehinnanguga, reflekteeriv, pädev ning füüsiliselt, vaimselt, intellektuaalselt ja emotsionaalselt tasakaalukas inimene. Koodeks toob ka välja, et “ränga kõlbelise eksimuse korral astub õpetaja oma ametist tagasi” (Eesti Õpetajate Liit, 2005, para 7). Mis täpsemalt liigitub “ränga kõlbelise eksimuse” alla, pole aga täpsustatud. Koodeksis on kirjeldatud, et suhtes õppijaga on õpetaja õiglane, innustav, tunnustav, arvestav, taktitundeline väärtushinnangute kujundaja, kes teeb koostööd lapsevanematega. Suhtes kolleegidega on õpetaja koostööaldis, tähelepanelik ja proaktiivne kolleegide ebaprofessionaalsuse osas, lojaalne ja solidaarne. Suhtes ühiskonnaga on õpetaja ühiskonnateadlik, missioonitundlik ja osavõtlik, toetades rahvuslikke kultuuritraditsioone ja kultuuripärandit ning soodustades õnnelike inimeste kasvamist (Eesti Õpetajate Liit, 2005).

Külli Keerus (2005) on tõstatanud küsimuse, milles on üldise ja milles võimalikult detailse eetikakoodeksi eelised, tuues välja, et liiga detailed koodeksid võivad kaotada moraalitaju. Eetikakoodeksid sisaldavad iga õpetaja jaoks head alust refleksiooniks selle üle, kuidas tema igapäevapraktika on vastavuses seal esitatuga, kirjutab Schihalejev (2011). Ta jätkab, et siiski ei piisa vaid nende lugemisest – „professionaalsuse aluseks saavad olla vaid sisemiselt omaks võetud ja läbimõeldud väärtushoiakud“ (lk 29).

1.7 Õpetajate ettevalmistus õpetajakoolituses

Boon (2011) ja Campbell (2011) on oma uurimustes välja toonud, et haridusvaldkonna tudengid on teravalt teadlikud õpetaja rollist olla moraalsuse mudel ja vastutustundlik kodanik ning aktsepteerivad seda, et ühiskond nõuab õpetajatelt keskmisest kõrgemat moraalsete standardeid. Õpetajaks õppijad tunnevad vajadust eetika-alase väljaõppe järele, millest senini on nende õppekavas vajaka (Boon, 2011). Arvestades, et õpetamine on sügavalt moraalne töö, peaks ideaali kohaselt olema eetika õpetajakoolituse õppekavasse integreeritud (Maxwell & Schwimmer, 2016). Samas leiab Campbell (2011), et kui eetikat õpetatakse õppekavasse integreeritult, on tulemiks lünklikkus ja ebaühtlus üle kogu õppeprogrammis.

Uurimused (Jones, Ryan & Bohlin, 2003; Maxwell & Schwimmer, 2016) näitavad, et õpetajakoolitused jäta rutiinselt tähelepanuta õpetajakutse moraalset ja eetilist aspekti. On leitud, et kutsealase eetilise hariduse eesmärk peaks olema tudengite varustamine teadmiste, oskuste ja hoiakutega, et nad teeksid eetiliselt vastutustundlikke otsuseid oma professionaalses töös (Maxwell & Schwimmer, 2016). Õpetajaks õppijad peavad mõistma, et haridusvallas on kindel väärtuste raamistik, mille piires antakse eetilisi hinnanguid - nende käitumisviis ei ole ega tohigi väärtuste osas neutraalne olla (Arthur et al., 2005).

Eetikaõpe on õpetajakoolituse südamikus, sest selle suunitluseks on arendada teadmisi ja kompetentsi, mis on vajalik reflekteerimaks oma tegude üle ja õigustamaks avalikult oma ametialaseid valikuid (Maxwell & Schwimmer, 2016). Kuigi õpetajakoolitajad ei saa kindlustada, et õpetajaks õppijate käitumisviis on vooruslik, saavad nad neid suunata eneserefleksioonile - peegeldama seda, kuidas nende käitumisviis kujundab, milliseks õpetajaks nad saavad ja kuidas nad õpilastega suhtlevad (Fallona, 2000). Varasemad uuringud (Blumenfeld-Jones, Senneville, & Crawford, 2013; Johnson, Vare, & Ewers, 2013) on toonud välja, kuidas tulevastel õpetajatel tõsta eetilist “tundlikkust” - lastes neil reflekteerida oma isiklikel kogemustel õpilase, tudengi või kasvatajana. Samas näiteks Campbell (2011) soovib panna õpetajaks õppijaid realistlikku simulatsiooni, kus nad

peavad lahendama moraalse dilemma. Muude soovitude seas on päriselt juhtunud lugude, piltide ja rollimängude õppesse kaasamine (Maxwell & Schwimmer, 2016).

Välismaised uurijad on jõudnud arusaamani, et õpetajakoolituses on tungiv vajadus panna rõhku moraalse sõnavara arengule ja luua keskkond moraalseks refleksiooniks (Willemse, Lunenberg, & Korthagen, 2008). Moraalne sõnavara puudub tavakooli klassiruumist, sest see on vajaka ka õpetajate seminaridest ja loengusaalidest, leiavad Socket ja LePage (2002). Seega on õpetajaks õppijatele on soovituslik läbida kursuseid, mis on spetsiifiliselt kutsealase eetika suunitlusega (Campbell, 2008b). Näiteks pakub Tartu Ülikooli etikakeskus väärtuskasvatus-alaseid koolitusi nii koolidele kui ka lasteaedadele suurendamaks õpetaja väärtuskasvatuslikku pädevust (Eetikaveeb, s.a) ja Tartu Ülikool valikainet "Pedagoogiline eetika".

Eeltoodust on näha, et kutse-eetika mängib väga olulist rolli õpetaja igapäevatoos. Käesoleva töö eesmärk on kirjeldada alustavate õpetajate arvamusi Eesti õpetajaeetika koodeksist ja kogemusi eetiliste konfliktidega. Kuna Eesti tasandil puuduvad vastavateemalised uuringud, toetab antud uurimustöö õpetajate eetiliste tõekspidamiste teadlikumalt läbi mõtlemist ning tuua välja viise, kuidas õpetajakoolitus võiks paremini ette valmistada alustavaid õpetajaid. Magistritöös otsitakse vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Missugused on alustavate õpetajate arvamused Eesti õpetajaeetika koodeksist?
2. Missuguste eetiliste konfliktidega puutuvad alustavad õpetajad igapäevaselt kokku?
3. Millest juhinduvad alustavad õpetajad eetiliste konfliktide lahendamises?

2. Metoodika

2.1 Valim

Käesolevas töös kasutatakse eesmärgipärast valimit, mida on kombineeritud mugavusvalimiga. Eesmärgipärane valimi puhul valitakse uuritavad lähtuvalt eesmärgist (Sillaots, 2013). Mugavusvalim on valim, millele on kerge ligi pääseda, näiteks moodustatud sõprade ja tuttavate abiga (Valimi koostamise põhimõtted, s.a). Eesti Õpetajate Liit (2016) peab alustavaks õpetajaks kuni 5-aastase staažiga õpetajat. 0,5 töökoormus pakub piisavat seotust kooli igapäevaeluga ning vajaliku kogemustepagasi tekkimiseks. Valim pandi kokku magistritöö autori tutvusringkonnast ning koosnes kümnest alustavast õpetajast (kuni 5-aastase töökogemusega ja vähemalt 0,5 töökoormusega). Valimisse kuulus üheksa naist ja üks mees, kes olid kõik alla 30-aasta vanad ning üldhariduskoolide õpetajad. Kõikidel

uuritavatel oli läbitud õpetajakoolitus ülikoolis. Uuritavate taustaandmed koos nende pseudonüümidega on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Uuritavate andmed.

Nimi	Töökogemus aastates	Töökoormus	Õpetajakoolitus
Gerda	3	0,8	Tartu Ülikool
Johann	4	1,0	Tartu Ülikool
Silvia	3	1,0	Tartu Ülikool
Maria	4	1,4	Tallinna Ülikool
Siiri	4	1,0	Tartu Ülikool
Kaidi	3	1,0	Tartu Ülikool
Anna	3	1,0	Tartu Ülikool
Jaana	5	1,7	Tartu Ülikool
Leila	3	1,0	Tartu Ülikool
Helen	3	1,0	Tartu Ülikool

2.2 Andmekogumine

Uurimuse läbiviimiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud, kuna see võimaldab toetuda varem koostatud intervjuukavale samal ajal muutes küsimuste järjekorda ning küsida täpsustavaid küsimusi (Lepik et al., 2014). Intervjuu kava loodi lähtuvalt uurimistöö teoreetilisest osast ning uuringu eesmärgist. Intervjuu kava koostamisse kaasati käesoleva töö juhendaja.

Intervjuu kava jagati neljaks teemaplokiks. Esimeses plokis küsiti taustaküsimusi õpetaja enda kohta. Teises plokis küsiti teemasse sissejuhatavaid küsimusi eetika, kutse-eetika ja pedagoogilise eetilise valdkonnast. Kolmanda ploki eesmärk oli välja selgitada, missugused on alustavate õpetajate kokkupuuted Eesti õpetajaetika koodeksiga. Neljanda ploki eesmärk oli välja selgitada, missuguste eetiliste konfliktidega puutuvad alustavad õpetajad igapäevaselt kokku ja millest juhenduvad alustavad õpetajad eetiliste konfliktide lahendamises. Intervjuukava on esitatud Lisas 1.

Sobivate intervjuueeritavate leidmiseks kasutas magistr töö autor endale tuttavate alustavate õpetajatega kontakteerudes. Kõik intervjuud viidi läbi platvormil Zoom Cloud

Meetings, mille rakenduse-siseselt ka intervjuu heli salvestati. Intervjuu alguses tutvustati intervjuueeritavatele intervjuu kava, uurimuse eesmärki ja uurimisküsimusi. Samuti paluti luba intervjuu heli salvestamiseks ning tutvustati intervjuu läbiviimise eetikat ja kinnitati, et intervjuus osalemine on vabatahtlik ja intervjuueeritavate isikuandmed konfidentsiaalsed. Uuritavatega sai töö autor kontakti läbi isikliku suhtlusvahendi läbi. Intervjuueerimise periood kestis terve novembrikuu 2020. aastal. Kõige pikem intervjuu kestis 1h 15min ning kõige lühem 40 min. Lepiti kokku, et intervjuud (sh ka pilootintervjuu) toimuvad veebivahendusel. Enne intervjuu alustamist paluti intervjuueeritavatel läbi lugeda Eesti õpetajaetika koodeks, et uuritavatel oleks intervjuu teemasse kergem sisse elada ning neil oleksid tekkinud juba mõtteid õpetajaetika koodeksi osas.

Uuringu usaldusväarsuse suurendamiseks viidi enne esimese intervjuu läbiviimist läbi pilootintervjuu, mille käigus selgus, et küsimused on uuritavatele mõistetavad ning võimaldasid anda vastuseid kõigile uurimisküsimustele. Viidi sisse väga vähesel määral muudatusi ning töö autor otsustas pilootintervjuud põhiuuringus kasutada.

Intervjuude transkribeerimiseks kasutati Tallinna Tehnikaülikooli Küberneetika Instituudi (Alumäe, Tilk, & Asadullah, 2018) veebipõhise kõnetuvastuse keskkonda. Kuna antud tarkvara tegi arvestatavaid vigu transkribeerimisel, parandas töö autor transkriptsioonid üle. Lisaks muutis ta need anonüümseks. Keskmiselt oli ühe transkriptsiooni maht 15 lehekülge kirjastiilis Times New Roman, kirjasuurusega 12 ja reavahega 1,5. Kokku oli kõigi intervjuude transkriptsioone 124 lk.

2.3 Andmeanalüüs

Andmeanalüüsiks kasutati kvalitatiivset induktiivset sisuanalüüsi, sest see on kõige sobilikum, kui soovitakse midagi kirjeldada ning huvipakkuva nähtuse kohta ei ole piisavalt teooriaid või uurimisandmeid (Laherand, 2008). Andmeanalüüsiks sisestati QCAMap keskkonda uurimisküsimused ning seejärel lisati transkribeeritud intervjuud ühekaupa programmi. Intervjuud loeti läbi ja kodeeriti uurimisküsimuste kaupa. Pärast kodeerimist oli järgmiseks kategoriseerimine. Uuriija otsustas kategoriseerimist teha manuaalselt.

Kodeerimisel moodustunud koodid prinditi välja koos tähenduslike üksustega ja lõigati sedeliteks. Siis paigutati need vastavalt sisulise kattuvusele alakategooriateks ning seejärel nende sisu põhjal moodustati peakategooriad. Andmeanalüüsi usaldusväarsus tagati sellega, kui autor taaskodeeris ühte oma varasemat intervjuu transkriptsiooni uuesti, kasutades kodeerijasisest kooskõla. Kodeerimiste vahe oli kaks nädalat. Olulisi erinevusi

Alustavate õpetajate arvamused Eesti õpetajaetika koodeksist ja kogemused eetiliste konfliktidega 17 kodeerimistulemustes ei esinenud. Lisaks kasutas käesoleva töö autor uurijapäevikut, et tõsta uurimuse reliaablust.

3. Tulemused

Käesoleva töö eesmärk oli kirjeldada alustavate õpetajate arvamusi Eesti õpetajaetika koodeksist ja kogemusi eetiliste konfliktidega. Järgnevalt on tulemused esitatud uurimisküsimuste kaupa koos andmeanalüüsil moodustatud peakategooriatega. Tulemusi on illustreeritud tsitaatidega, iga tsitaadi lõpus on uuritava pseudonüüm. Tsitaatides on välja jäetud üleliigsed sõnad ja neid on lühendatud (märgitud sümboliga /.../).

3.1 Alustavate õpetajate arvamused Eesti õpetajaetika koodeksist

Esimese uurimisküsimusega taheti teada, missugused on alustavate õpetajate arvamused Eesti õpetajaetika koodeksist. Andmeanalüüsis kujunesid välja järgmised peakategooriad: 1) kogemused eetikakoodeksiga; 2) olulisemad kohad koodeksis; 3) koodeksi kitsaskohad; 4) alustavate õpetajate hinnangud eetikakoodeksile; 5) eetikakoodeksi vajalikkus alustavale õpetajale.

3.1.1 Kogemused eetikakoodeksiga

Alustavad õpetajad olid vähesel määral kokku puutunud Eesti õpetajaetika koodeksiga, kuigi leidis ka neid pedagooge, kes polnud varem antud dokumendiga üldse kokku puutunud. Kõik õpetajad, kes olid varem koodeksist teadlikud, olid seda teinud läbi õpetajakoolituse aine(te). Uuritavatel oli raskusi meenutamise ja aine(te)s nad võisid õpetajaetika koodeksiga kokku puutuda ning mil määral nad seal kõnealust dokumenti sellal analüüsisid.

/.../ Ma niiviisi ma ei mäleta, mis aines või kuidas täpselt, aga ma tean, et ma olen näinud seda ja natukene tuli tuttav ette. Ma olen kindlasti lugenud seda, aga ei mäleta, mis ulatuses ma seda läbi olen analüüsinud või kas ma olen kirjutanud selle kohta või lihtsalt üle lugenud korra. (Kaidi)

3.1.2 Olulisemad kohad koodeksis

Alustavad õpetajad tõid välja erinevaid neile olulisi pidepunkte koodeksis. Sealhulgas jäid korduvateks märksõnadeks õiglus, väärikus, ausus ja võrdsus - need punktid, mis kuulusid õpetaja eetiliste väärtuste peatükki. Tähtsaks peeti näiteks õpetaja õigust oma veendumustele ja väärtushinnangutele, sest uuritavad ei leidnud, et selliseid aspekte õpetajatöö muudes kontekstides rõhutatakse. Veel toodi välja ka sallivuse olulisust.

/.../ Ma arvan, et need eetilised väärtused. Teine suurem punkt seal all on ausus ja väärikus. Kui sa oled salliv erisuste suhtes, sa oled aus, sa oled usaldusväärne, sa oled objektiivne. Siis sa ka inimesena oled hea inimene ehk siis nagu ma enne ütlesin, õpetaja peab lihtsalt hea inimene olema. (Anna)

Lisaks pidasid õpetajad oluliseks ka positiivset ja missioonitundlikku suhtumist õpetajatöösse. Üks uuritav leidis, et, kui õpetaja on missioonitundlik ja soodustab õnnelike inimeste kasvamist, võtab see väga hästi kokku, milline õpetaja tema arvates olema peab. Teine uuritav nentis, et arvestades sellega, kui suurt rolli õpetajad oma õpilaste eludes mängivad, mõistab ta hästi, miks õpetajatest oodatakse ja eeldatakse paljut. Tema arvamusel mõjutavad õpetajate eeskuju tugevalt õpilaste hilisemaid otsuseid elus ka seepärast, et nad on suur osa kogukonnast.

3.1.3 Koodeksi kitsaskohad

Intervjuudes ilmnis, et alustavate õpetajate meelest on Eesti õpetajaeetika koodeks loonud liiga kõrged standardid õpetaja kui inimese jaoks, pidades dokumenti raskesti rakendatavaks. Uuritavad arvasid, et õpetajate igapäevane töökoormus on liiga suur, et nad suudaksid koodeksis välja toodud suurema pildi peale mõelda - näiteks nõustada kolleege või korrigeerida kolleege, kes on ebaseaduslikud. Veel mainiti, et dokumendi sõnastus pole kohati konkreetne ning on liiga laialivalguv. Uuritavad täpsustasid, et kui dokument on suunatud alustavale õpetajale, oleks vajalik, et koodeks võiks olla detailsem näidete näol.

/.../ Ma arvan, et üks kitsaskoht võib kindlasti olla see, et eetikakoodeksi kohaselt hästi palju nõutakse tegelikult õpetajat. Ka üleüldiselt õpetajatelt nõutakse tegelikult nii palju. Kui seda lugeda, siis siin juba viimane lõik, et õpetaja ühiskond: õpetaja on teadlik Eestis ja kogu maailmas toimuvatest protsessidest. Ja siis ta osaleb ja panustab ja ta edendab ja toetab ja tunnustab. Ja osaleb aktiivselt koostöös, toetab ja nõustab kolleege. Kuule, ma ei jaksa nõustada. Mul on esmaspäeval seitse tundi järjest, kui keegi tuleks mu juurde probleemiga, ma täiesti viisakalt ütlesin, et räägime teine päev. Ja see ka - siin oli, et kui õpetaja märkab kolleegi tervislikust seisundist või pädevuse puudumisest tingitud ebaseaduslikust.. Mul on tulnud ette, kus ma olen pidanud ütleva vanemale õpetajale, mis nad tegema peavad ja ma ei suuda teha seda. (Anna)

Intervjueeritavatel tekkis küsimusi ka koodeksis esinevale sõnapaarile “ränk eksimus”. Nad soovisid, et koodeksis oleks täpsustatud, milles seisneb õpetajatöös “ränk eksimus”, sest leidsid, et see on mitmeti mõistetav ja ebaselge kirjeldus.

/.../ Ma lugesin siit, et ränga kõlbelise eksimise korral astub õpetaja oma ametist tagasi. Ma praegu hakkam mõtlema, et mida mõeldakse selle ränga kõlbelise eksimuse korral. Võib-olla isegi oleks üks variant see, et et kuskilt oleks võimalik nagu näha seda, milline on siis nagu piir, et kus kohas, milline tegu, mis on see piir, et õpetaja peaks ametist tagasi astuma, sest mina praegu näiteks ei kujutagi ette. Ma arvan, et kui sa oled õpetaja ning töötad koolis, siis seal on erineva

generatsiooni õpetajaid - vanemaid ja nooremaid ja siis see, mis definitsioon on sõnal "ränk", on nende jaoks väga erinev. (Gerda)

Veel toodi välja, et kuna antud dokument on juba 15 aastat vana, võiks selle uuesti värske pilguga üle vaadata ja vajadusel uuendada. Näiteks tegi üks alustav õpetaja ettepaneku, et õpetajaetika koodeks võiks eraldi välja tuua soovitusel lisaks suhtele õppijate, kolleegide ja ühiskonnaga, ka koolis töötavate tugispetsialistidega.

.../ Ma tahaks lisada siia juurde õpetaja ja tugispetsialistide vahelise koostöö. Ma toon näite, et meil koolis on teinekord tekkinud probleem, et õpetajad jäävad oma probleemidega "oma mulli" ja nad ei pöördu (tugispetsialistide poole), kuigi meil on olemas tugispetsialistid: meil on olemas sotsiaalpedagoog, eripedagoog, psühholoog. Kõik on olemas, aga nad ei liigu sinna. Võib-olla võiks seda nagu rohkem välja tuua, et see suunaks õpetajat muredega sinna pöörduma. (Helen)

3.1.4 Alustavate õpetajate hinnangud koodeksile

Uurimuses osalenud alustavad õpetajad nõustusid üksmeelselt, et on vajalik, et õpetaja õpetajaetika koodeks oleks kirja pandud kujul olemas juhul, kui sellele on vaja viidata või tugineda langetades pedagoogilisi otsuseid. Üheks oluliseks argumendiks oli õpetajate jaoks ka koodeksi funktsioon pakkumaks vajadusel õpetajale kaitset.

.../ See dokument toob väga hästi välja selle, mis on õpetaja kohustused. .../ See teine pool, et kus on õpetaja õigustest räägitud, sellele võiks õpetaja keskenduda ka. Tihtipeale me ei ei mõtle, et mulle tehti praegu selles olukorras liiga. See dokument võiks pigem panna meid mõtlema, et .../ meil on õigused. .../ Ma arvan, et see dokument ongi selle jaoks, et ta on kohustab, aga samas aitab ka. (Silvia)

Õpetajad leidsid, et õpetaja õpetajaetika koodeks on vajalik, et kõigil õpetajatel oleks ühtne väärtuste raamistik, millega võiksid kursis olla kõik õpetajad. Osad uurimuses osalenud õpetajad tõid välja, et kõik õpetajad võiksid koodeksi juurde aeg-ajalt tagasi pöörduda, et meenutada õpetajatöö eetilisi alustalasid.

.../ Ma arvan, et see võiks olla midagi, mida, iga õpetaja siiski vahetevahel piilub. Puhtalt ka sellepärast, et ennast võib-olla maa peale tuua. Mitte, et kõik õpetajad niisugused oleks, aga mõnikord on tunne, et põhikooli õpetajad nagu vahepeal kaotavad ära ennast, nad ei saa täpselt aru, millised nad peaksid olema. (Anna)

Õpetajad tõid välja, et kuigi tegemist on vajaliku dokumendiga, pole see hädavajalik.

Uurimuses osalenud õpetajad arvasid, et õpetajatöö igapäevaelus nad juhiste saamiseks selle järele ei haara - kooli kodukord, ametijuhis või erinevad õppetööd sätestavad seadused on õpetajatele praktilisema väärtusega.

.../ Tore, kui on koht, millele viidata. Aga ma arvan, et see ei ole nüüd ülitähtis asi. Näiteks minu puhul läbi viie aasta õpetajakoolituse puutusin sellega kokku ühe korra, samal ajal, kui ma põhikooli seadusega puutusin kokku absoluutselt kogu aeg. (Anna)

3.1.5 Eetikakoodeksi vajalikkus algajatele õpetajatele

Uurimuses osalenud õpetajaid tõi välja, et näevad kõige suuremat vajadust õpetajaetika koodeksi juhiste järgi just pedagoogilise karjääri algusaastatel, andes alustavatele õpetajatele selge ettekujutuse oma ametist ja sellega kaasnevatest eeldustest.

/.../ Mulle tundub, et see dokument on selles mõttes hea ja kasulik, et see on piisavalt kokkuvõttev - seda on hea lugeda, see on lühike, aga samas siin on kõik oluline olemas, mida õpetaja peaks teadma enne, kui ta tööle asub. /.../ Ilmselt on see koodeks kõige kasulikum just alustavatele õpetajatele või inimestele, kes mõtlevad, et ma vist läheks õpetajaks õppima ja saavad mingisuguse ettekujutuse oma ametist. (Gerda)

Õpetajad leidsid, et õpetajaetika koodeks pakub alustavale õpetajale lähtepunkti, millest juhendada, kui algusaastatel jääb vajaka ameti-sisesest enesekindlusest. Õpetajad arvasid, et koodeks kaitseb õpetajat. Lisaks toodi välja, et see annab julguse alustavale õpetajale, viies teda kurssi oma õiguste ja kohustustega.

/.../ Noorele algajale õpetajale on see kindlasti toeks. Näiteks võib-olla kolleegi ebaprofessionaalsuse koht - kas ma julgen minna juhtkonnale näiteks rääkima seda, kui ma tean, et mõni õpetaja on ise eksinud eetikakoodeksi vastu, on midagi valesti teinud või siis on ebapädev oma aines. Et ma tean, et ma võin seda teha, see on okei, kui ma lähen ja teen seda, see ole pealekaebamine. See on tegelikult minu kohustus seda teha. (Jaana)

Hoolimata sellest, et alustavad õpetajad olid õpingute käigus vähesel määral Eesti õpetajaetika õpetajaetika koodeksiga kokku puutunud, pidasid nad seda väärtuslikuks. Õpetajad tundsid vajadust ettekirjutatud kutse-sisese käitumisraamistiku järele ning tõdesid, et kõige enam toetab antud dokument esimesi aastaid tööl olev õpetaja, andes üsna selge pildi õpetajatele seatud ootustest ja eeldustest. Vähenes kriitika, mida koodeks uuritavate poolt sai, oli seotud kas dokumendi laialivalgavuse või detailivaesusega.

3.2 Alustavate õpetajate kogemused eetikakonfliktidega

Teise uurimisküsimusega sooviti saada teada, missuguste eetiliste konfliktidega puutuvad alustavad õpetajad igapäevaselt kokku. Sellest uurimisküsimusest moodustusid järgmised peakategooriad: 1) eetikakonfliktid õpilastega; 2) eetikakonfliktid lastevanematega; 3) eetikakonfliktid kolleegidega.

3.2.1 Eetikakonfliktid õpilastega

Uurimuses osalenud õpetajad pidasid end eetiliseks õpetajaks, kuid ei varjanud oma eetilisi läbikukkumisi või kitsaskohti. Õpetajad jagasid vahetult, kuidas aeg-ajalt käituvad ka nemad alla enda seatud standardi suhtes õppijatega pingelistes olukordades. Uuritavad tõid näiteid situatsioonidest, mil olid õppijate vastu emotsioonijal ebaõiglaselt olnud, väsimusest

tingituna tõrjunud konfliktseid õppijaid, valetanud õpilastele, kui ei osanud nende ainesistestele küsimustele vastata ning emotsionaalsel momendil nende peale karjunud.

/.../ Mul oli ühel korral alles hiljuti ühes tunnis viiendas klassis. /.../ Osad poisid tegid hääli, häälitseid. /.../ Üks poiss kogu aeg tegi ja ma just sel hetkel ei vaadanud, kui hakkas jälle mingi häälitus pihta, hästi pikk päev oli juba olnud, enne oli ka vist halb tund olnud ja siis ma ütlesin kohe, et nii, sina, võta oma asjad, mine uksest välja. Ja ma sel hetkel ei mõelnud, et midagi halvasti oleks võinud olla. Siis /.../ pärast tuli ta tagasi, kui teised läksid ära, hakkasin temaga rääkima, andsin talle valge paberi ette, et palun kirjuta nüüd paberi peale, et miks sa tegid niimoodi tunnis ja siis ta hakkas nutma, et tema ei teinud tegelikult midagi, teine poiss tegi. Siis, ma hakkasin mõtlema, et ma saatsin õpilase välja tunnist, kui ma tegelikult sel hetkel üldse ei vaadanudki nende poole, ma ei teagi tegelikult, kas tema tegi. Ma tundsin tegelikult, et ma ise käitusin õpilasega ebaõiglaselt ja ma tagantjärele mõtlesin, et see oli minu jaoks nii šokeeriv. (Helen)

Õpetajad jagasid kogemusi situatsioonidest, mil nad on tundnud konflikti hoidmaks õppijaga usalduslikku suhet samas, kui leiavad, et jagatud informatsioon vajab sekkumist teiste spetsialistide poolt. Nad rääkisid, kuidas nad on kartnud rikkuda õppija usaldust tema vastu, kuid tundnud kohustust sekkuda olukordades, kus õpilased saladusloori all kannatavad.

/.../ Näiteks, kui ma saan lapselt mingisuguse informatsiooni, (mille puhul) ma justkui peaksin ühest küljest olema selline usaldusväärne isik, aga teisest küljest ma tunnen, et ma ei saa seda asja üksinda lahendada, et ma ei saa sellega üksinda hakkama. Tavaliselt ma küll ütlen lapsele, et nüüd ma pöördun kuskile või kellegi poole, et ma ei saa seda nagu üksinda enda teada jätta. Aga ikkagi ma tunnen, et see on konflikt selles mõttes. Kui laps usaldab mind, ta arvabki, et ta räägib mulle puhtast südamest ära, et meil on kokkulepe, et ma ei lähe seda kellelegi rääkima. Aga siis ma ikkagi pärast ütlen, et tead, nüüd on selline lugu, et ma ikkagi pean rääkima. (Leila)

Uurimuses osalenud õpetajad tõid välja ka olukordi, mil tundsid eetikakonflikti, kui õppijad küsisid neilt nende isiklike väärtushinnangute ja vaadete kohta. Nad kogesid kimbatust, kartes jagada oma mõtteid ja sellega riivata õpilasi või olla valestimõistetud. Õpetajad jagasid, et isiklikest vaadetest jagada oli tihtipeale ebamugav eriti teemadel, mis ühiskonnas parajasti aktuaalsed on, sest nad polnud kindel, kas see on õpetajale kohane käitumine.

Keeruliste teemade näol toodi välja näiteks geiabelud, homoseksuaalsus ja sooneutraalsus.

/.../ Mul on õpilasi, kes on homoseksuaalsed ja sellest ma saan aru, aga viimasel ajal on sooneutraalsuse (teema) ka tulnud. (Mul on) hästi tore õpilane, aga ta ei tea, kas ta on poiss või tüdruk, kuigi ta on bioloogilises mõttes naine, aga siiski ta ütleb, et ta ei ole naine. Teda häirib, kui õpetajad ütlevad tüdrukud või poisid. Aga mul muusikatunnis on see eetiline konflikt, et ma jagan aeg-ajalt laulud tükkideks ja lasen erinevatel gruppidel laulda ja siis (ütlen) poisid ja tüdrukud. See konflikt laheneb väga hästi või (oli pigem) ainult sisemine konflikt. /.../ See oli algselt tema palve õpetajatele, et tema poole ei pöördutaks kui poisi või tüdruku poole, aga siis ma ütlesin, et sa võiksid ju ise valida, kui ma ütlen, et nüüd laulavad tüdrukud, siis kui sa tahad, laulad nüüd ja kui tulevad poisid, siis võid poistega laulda. /.../ Mul ei ole vahet, et kui sa tahad, siis on nii, aga ma ei pea

tegema, et ma ütlen, nii tüdrukud laulavad, ja nüüd poisid ja nüüd sooneutraalsed. /.../ Hästi palju eetilisi konflikte on ka homoseksuaalsuse suhtes, et kuidagi ma näen, et õpilastel see teema nii kogu aeg põletab ja usulises vaates /.../ ma olen nii nagu seal kahe vahel, et ma näen neid õpilasi ja ma armastan neid ja mul on nagu tohutult raske, kui nad küsiksid minu käest, et mis ma arvan. Ma olen hakanud aru saama, et kuidas oleks õigem vastata. (Maria)

Lisaks kirjeldasid õpetajad olukordi, mil neil on olnud raske tõmmata piiri eraelu, sh sotsiaalmeedia ja oma õppijate vahele. Osad õpetajad nägid vajadust ennast õpilastest võimalikult palju distantseerida koolivälisel ajal, samas kui teised ei näinud probleemi suhtlemaks õpilastega läbi erinevate sotsiaalmeedia platvormide. Need, kes otsustasid õpilastega suhelda läbi sotsiaalmeedia, tõdesid, et nad teevad väga harva isikliku sisuga avalikke postitusi oma kontode alt. Õpetajad, kes pidasid õpilastega sotsiaalmeedias suhtlemist ebaetiliseks, leidsid, et see paneks neid tegema erisusi õpilaste suhtes, eelistades lähedasemate suhetega õpilasi nendele, kellega näiteks sotsiaalmeedias isiklikku kontakti pole.

/.../ Esimesel aastal ma ei võtnud mitte ühtegi õpilast kusagil sotsiaalmeedias vastu, sest ma tahtsin eraelu hoida võimalikult eraldi sellest, et mu õpilased ei pea teadma, kus ma käin, kellega ma käin ja mida ma teen. Aga teisel aastal ma hakkasin juba vastu võtma neid ja siis ma ise üritasin ka analüüsida ennast, et miks ma praegu seda teen. Kui ma õpetajaks tööle läksin, siis alateadlikult lõpetasin sotsiaalmeedias asjade jagamise ära. Kui ma varem ikka jagasin seal, panin sinna perepildid. Ma olen muutunud selliseks, et mu sein on tühi ja see ongi sellepärast, et ma mõtlen alateadlikult, et ma olen õpetaja, et ma ei hakka jagama seda siia. Mul on kolleegid sõbralistis ja mõned õpilased sõbralistis. Ma alati küll räägin seda, et koolis ma olen õpetaja, väljaspool kooli ma olen Gerda. Ma ei ole õpetaja aga tegelikult alateadlikult ma ikkagi mõtlen iga asja peale, mida ma teen kuskil. (Gerda)

3.2.2 Eetikakonfliktid lastevanematega

Uurimuses osalenud õpetajad tõid välja erinevaid eetikateemalisi pingesituatsioone suhetes lastevanematega. Üheks korduvamaks teemaks olid probleemid suhtlemisel läbi *online* õpikeskkondade. Õpetajad tundsid tihti, et nad peavad suheldes lastevanematega oma sõnastust hoolikalt läbi mõtlema samas, kui konfliktisituatsioonides ei jäänud lastevanemad sama viisakaks. Tekkinud probleemide all toodi välja näiteks vanemate kriitika õpetajate märkuste kirjutamise kohta või hirmud ebakorrekse sõnastuste ees vastates vanemate sõnumitele *online* õpikeskkondades.

/.../ Tegelikult on enamik suhtlust ju kirjateel, mis on kõik väljavõetav ehk siis ma kardan natuke, võib-olla seda, et keegi võtab mu sõnasabast kinni, kuigi ma ei mõelnud neid asju niimoodi. Ja siis neid väikseid kirju ma kirjutangi pool tundi sellepärast et ma kardan, et ütlen midagi, millest pärast saab kinni haarata ja võtta sealt kontekstist niimoodi välja nagu ma poleks võib-olla ealeski mõelnud.

Arvan, et mul on hea suhtlemisoskus, aga lihtsalt neid inimesi on nii palju, kellega suhtlema peab. /.../ Mul on (õpilaste) lapsevanemaid, kes on ülimalisemad. Ma kirjutan neile vabalt kirju vastu, hästi vabast vormist ja ma tean, et nad ei hakka kuskilt ridade vahelt asju lugema, aga meil on ka lapsevanemaid, kes ministeeriumisse on läinud. (Anna)

Alustavad õpetajad tõid välja ka eetikakonflikti töövälisel ajal tekkinud kontaktide ajal lastevanematega. Nad tundsid, et neil puudub ka töövälisel ajal privaatsus eraelule ning muretsesid hukkamõistmise pärast.

/.../ Ma jälle toon selle välja, et meil on õigus ka oma eraelule ja me ei olegi kogu aeg õpetajad. Poodi minnes kell seitse õhtul, ma ei ole enam õpetaja. Kui lapsevanem lähenebki mulle ja mul on näiteks veinipudeli korvis. Ma ei ole sel ajal õpetaja, ma olen ka inimene ja võib-olla on mul raske päev olnud. (Siiri)

Maakohas õpetavad alustavad õpetajad kogesid eetikakonflikte, mis on seotud just väikeses kogukonnas elamisega. Nad leidsid, et pidid tihti vastu seisma või vältima kuulujuttude levikut koolimajas peamiselt õpilaste koduse tausta teemadel, et jääda võimalikult neutraalseks suhetes oma õppijatega.

/.../ Kui kõik elavad naabritena koos, siis ühest küljest on hästi tore, et on selline kogukond, aga teisest küljest minule see ei meeldi, et teatakse väga hästi, mis kellelegi vanemad on korda saatnud või et näiteks põlvest põlve käinud, et ta isa oli samasugune koolis, et ma õpetasin ta isa juba. Et nüüd on ta ise selline. Sildistatakse kohe ära, et ah kui oli isa, siis on laps ka ja et me ei anna talle mingit võimalust olla tema ise. See on minu jaoks päris suur konflikt. Ma arvan, et laps ei ole alati nagu ta isa, mõnel juhul on ka, aga samas siis anname talle võimaluse muutumiseks. (Leila)

Uurimuses osalenud õpetajad mainisid korduvalt, et võimalusel hoiavad nad lastevanematega suheldes distantsi või piiravad nendega suhtlusi, kartes konflikte või valestimõistmisi. Üks alustav õpetaja tõdes ka, et pelgab lastevanematega suhtlusi, kartes jätta endast ebapädeva mulje. Õpetajad tõdesid, et neil on tihti emotsionaalselt keeruline hoida ennast tagasi, kui vestlused vanematega pingeliseks muutuvad.

/.../ Ma hullult kardan seda, et lapsevanemad hakkavad kahtlema minu pädevuses. Olen kuulnud, et paljudele noortele õpetajatele on mõni lapsevanem otse näkku öelnud, et mida sa noor õpetaja tead, sul pole endal lapsi ja sa oled siin õpetanud ainult kaks aastat, mida sa ka tead. Vaata, mul on juba viis last, ma tean, kõik viis last on halvasti kasvatatud. Ehk siis võib-olla on see natuke enesekindluses ka. Tegelikult ma ju kogu aeg küsin endalt, et kas see on nüüd õige tegu, mis ma teen, kas see nüüd on õige lahendus, et ma talle niimoodi kirjutan? (Anna)

3.2.3 Eetikakonfliktid kolleegidega

Uurimuses osalenud alustavad õpetajad tõid välja, et nad ei tunne end pädevana kutsumaks korrale või parandamiseks vanemat kolleegi, kes nende silmis eetiliselt ebakorrektselt käitub. Nad tõdesid, et hirm kolleegide reaktsiooni ees või kartus, et kogemuste vähesuse tõttu pole nad piisavalt tõsiseltvõetavad, hoiavad neid tagasi tõstatamaks kolleegidega teemat nende

eetiliste eksimuste osas. Alustavad õpetajad tunnistasid, et hoiavad end tihti tagasi n.ö kodurahu huvides, ignoreerides eetilisi konflikte suhetes kolleegidega.

/.../ Aga mul on tulnud ette, kus ma olen pidanud ütleva vanemale õpetajale, mis nad tegema peavad ja ma ei suuda teha seda. /.../ Ma olen mõelnud, et kes olen mina, et öelda, kuidas (teine) õpetaja peab oma tööd tegema. See õpetaja on olnud siin ametis kakskümmend aastat, minul selles koolis jookseb teine aasta. Kes olen mina, et öelda, kuidas tema oma tööd peab tegema. Õppejuht selles mõttes õnneks päästab välja, ütles, et kui tunned, et keegi on selline, kes ei taha üldse asjadest aru saada, et siis ta tegeleb ise sellega. Mul on lihtsalt tunne, et õpetajad ei tea isegi, kuidas käituda erivajadustega lastega. Nad ei taju üldse, neil juba on suhtumine, nad lähevad nii närvi. Sa ei tohi ADHD peale närvi minna. Aga kuidas ma ütlen seda sellele viiekümneaastasele õpetajale? (Anna)

Alustavate õpetajate jaoks oli ka suureks eneseületuseks kolleegidele vastanduda ja nendega keerulisi vestlusi pidada, sest nad soovisid suhteid ja oma mainet hoida. Õpetajad nentisid, et nad kartsid külge saada negatiivset stigma. Tekkinud konfliktide seas toodi näiteks välja kolleege, kes pidutsevad oma (täiskasvanud) õpilastega töövälisel ajal või kolleege, kelle töötegemine on häiritud, sest nad on sõltuvuses nutiseadetest.

/.../ Mu klassi poisid kogu aeg rääkisid, et nende kehalise õpetaja, meesterahvas, istub kogu aeg telefonis kehalise tunnis ja ta ei tegele nendega üldse. Ta lihtsalt istub telefonis, paneb poisid palli mängima. Nii-öelda annabki tundi sellega. Mu tükk aega mõtlesin, et mida ma teen. Tegelikult ei ole minu asi minna niimoodi juhtkonda rääkima või midagi sellist teha. Siis ma mõtlesin selle peale, et neil on palju konflikte omavahel tekkinud just sellepärast, et õpetaja ei näe, ei kuule. Ja siis ma tükk aega võitlesin endaga, et kas ma nüüd lähen rääkima või ma ei lähe rääkima. Minu õpilased kannatavad, seal üks poiss läks teisele poisile peaaegu kallale ja tema istub telefonis. Siis kogu aeg küsitakse seda, et aga kus õpetaja siis oli, kui see olukord juhtus, siis poisid on ikka, et kus siis, telefonis istus. /.../ Kui see kuidagi puudutab minu õpilasi, siis ma lähen tegelen sellega ja kui see ei puuduta mu klassi õpilasi, siis ma ei lähe tegelema sellega. Küll see siis kuidagi välja tuleb või siis kuidagi saab oma vitsad kätte, et ma ei taha ka endale kuulsust nii-öelda külge, et oh Silvia käis jälle rääkimas kuskil midagi. /.../ Sa ei taha olla see lobamokk või see latatara. Meil on osad sellised õpetajad, kellel on see omadus küljes, et kui tema midagi teada saab, siis terve linn teab sellest. (Silvia)

Uurimuses osalenud õpetajad tõid välja ka, et kõiki kolleege, sh eriti tugispetsialiste, nad ei usalda ega nende poole abivajamise korral pöördu, sest kahtlevad nende pädevuses ja oskuses jääda konfidentsiaalseks delikaatsete temade käsitlemisel. Tekkinud konfliktide seas olid näiteks pörkumised ebaeetiliste direktorite või koolipsühholoogidega, kes kuritarvitavad oma positsiooni.

/.../ Kahjuks koolipsühholoogi poole ma ei pöördu. /.../ Koolipsühholoog.. tal on see konfidentsiaalsuse asi.. /.../ Ma tean liiga palju asju tänu sellele psühholoogile laste kohta...tean nende väga isiklike asju, mida ma tegelikult ei tohiks ega tahaks teada, sest ta lihtsalt tuleb ja räägib. (Maria)

Lisaks tõid õpetajad välja veel erisuguseid olukordi, kus on tundnud eetikonfliktide suhetes kolleegidega ning mille lahendamiseks neil raskusi on olnud või on probleemid lahendamata

jäetudki. Üks õpetajatest nentis, et tunneb tihti, et leidub õpetajad, kes lubavad endale ebaeetilist käitumist. Näidetena toodi välja toksilisi suhteid kolleegide vahel, mis lõppes ühe õpetaja ebaausa vallandamisega, “terroriseerivat” muusikaõpetajat, kes kiusas õpilasi taga, kui nad tema tundidest puudusid ning juhtkonna poolt pakutud tasustamata jäänud lisatööd.

/.../ Klassijuhatajana oli mul üks lapsevanem, kes /.../ hakkas nõudma sotsiaalpedagoogi vallandamist, et lapsele on liiga tehtud. Et kuidas saab üldse selline inimene koolis töötada ja siis meil oli suur ümarlaud, kus oli direktor, õppejuht ja lastekaitse spetsialist juures. Ja tegelikult ülemus ei teinud mitte midagi, et meie sotsiaalpedagoogi kaitsta. Eks oluline on ka see, et see vanem saab oma emotsioonid välja elada, aga samas midagigi võiks ikkagi öelda ju. (Siiri)

Teise uurimisküsimuse puhul tõid uuritavad välja väga laia amplituuda eetika-teemalisi konflikte nii õppijate, kolleegide kui ka lastevanemate osas. Õpetajad kirjeldasid, et tunnevad ennast ebaeetilisena hetkedel, mil emotsioonid neist võitu saavad ning nad õpilaste peal ühel või teisel viisil seda välja elavad või tunnetavad eetilist konflikti olukordades, kui peavad õppija usaldatud informatsiooni teistele spetsialistidele edastama. Kogedes eetika-alast konflikti suhtes kolleegide ja lastevanematega tundsid alustavad õpetajad end tihti kas ebapädevana või kartsid tekitada konflikti ja rikkuda suhteid.

3.3 Millest juhinduvad alustavad õpetajad eetiliste konfliktide lahendamises

Kolmanda uurimisküsimusega sooviti teada, millest juhinduvad alustavad õpetajad eetiliste konfliktide lahendamises. Sellest uurimisküsimusest kujunesid välja järgmised peakategooriad: 1) õpetajate sisetunne; 2) õpetajate tugivõrgustikud; 3) õpetajate pädevus.

3.3.1 Õpetajate sisetunne

Enamik õpetajaid tõid välja, et nemad juhinduvad eetikakonfliktides oma sisetundele, mis lähtub empaatiast õpilase vastu. Õpetajad pidasid kõige olulisemaks lapse heaolu pikas perspektiivis. Uurimuses osalenud õpetajad leidsid ka, et eetika-alastes konfliktides on vajalik panna end õppija positsiooni ja vastavalt sellele langetada keerulisi otsuseid. Veel toodi välja, et lähtutakse ka seadustest ja kooli kodukorrast.

/.../ Minu eesmärk on ikka lapse heaolu. Ehk siis see on see, mille poole me püüdlime ja kõik enda tegemised, tegevused, otsused, laused, mis ma nagu ütlen, ma üritan teha niimoodi, et laps võidaks. Ma olen tuginenud ka seadustele. Kui lapsevanemale peab ikka välja kirjutama, mis on lapsevanema seadus, siis ma tuginen sellele. Olgu see laps milline tahes, aga lapse heaolu on kõige olulisem. /.../ Eetikakoodeksini ei ole jõudnud, aga see on tegelikult üks, millele saab viidata ja tugineda. (Anna)

3.3.2 Õpetajate tugivõrgustikud

Intervjuudest ilmnes, et kolleegiumi väiksemas ringis arutletakse tihti suuremate või väiksemate eetikakonfliktide üle. Omavahel jagatakse oma kogemusi ning pakutakse teisest perspektiivist mõtteid. Õpetajad tõid välja, et lisaks kaasõpetajatele toetuvad nad ka direktori, õppejuhi või ühel puhul ka mentori nõule ja abile. Õpetajad rääkisid ka, et kooli juhtkonna poolt on antud justkui suunitlus, et probleemidest tuleb alati rääkida ja jagada.

./.../ Meil on vaheruum, kus on viis õpetajat koos. Osad (õpetajad on) natuke vanemad, osad rohkemate kogemustega. Nende käest küsin nõu. Et mida arvad või ./.../ mida sina teeksid. ./.../ Just eriti seal vaheruumis päris palju lahataksigi mingeid olukordi, ./.../ et tuleb mõni õpetaja sinna ja ütleb, et kuulge, mul oli selline olukord, et mis te arvate. Kas käitusid osapooled õigesti või kas ma käitusin õigesti. ./.../ Tegelikult on ikka päris palju arutamist. (Silvia)

3.3.3 Õpetajate pädevus

Õpetajad leidsid, et nad on üsna pädevad lahendamaks eetikakonflikte ning tundsid, et see pädevus kasvab kogemuste ja aastatega. Toodi välja, et aastatega muutuvad nad keerulistes olukordades kannatlikumaks ja julgemaks muutunud.

./.../ Ma tahaks loota, et olen üpris pädev, aga ikkagi on olukordi, et ma olen ju alles alustav õpetaja, mul ei ole veel nii palju neid kogemusi, ma teengi kõike sisetunde järgi. Aga samas, nii palju, kui mul neid konflikti lahendamise kogemusi on olnud, siis on nad ikkagi eranditult kõik positiivsed olnud. Mul ei ole nagu mitte ühtegi olukorda, kus ma lähen asja lahendama ja ma tulen sellest olukorrast ära, et see on läinud hullemaks. ./.../ Ma siiski olen piisavalt pädev, et saada hakkama nende olukordadega. Aga kindlasti ajaga muutun pädevamaks. Ja üks kogemusi tekib rohkem ja ./.../ ei ole seda, et ma pean igas olukorras minema kolleegide juurde abi küsima. (Silvia)

Kuigi uurimuses osalenud alustavad õpetajad leidsid, et neil on piisavalt pädevust, et enamike eetikakonfliktidega edukalt hakkama saamiseks, nägid nad seda praktilise kogemuse mitte õpetajakoolituse teenena. Õpetajad suutsid meenutada ühte või kahte ainet ülikooliõpingute ajal, mille sisu aitas neid pigem vähesel määral ette valmistada õpetajatöö eetilisteks konfliktideks.

./.../ Ega ta väga hästi ei valmistanud ausalt öeldes. Võib-olla ühes aines vaatad seda õpetaja eetikakoodeksit ja sa tead, et ta on olemas ja eks saad nagu mingisuguse nii-öelda käskude ja keeldude pagasi kaasa sealt. Aga tegelikult ./.../ väga paljudeks asjadeks ei valmistanud ette, et ma arvan, et hästi palju loebki see, kui palju sa ise mingid asjad nagu läbi mõtled või kui palju sa ise uurid ja kui palju sa ise küsid teiste käest. Ma ei ütleks nüüd niimoodi, et ma tulin õpetajakoolist ära ja ma sellest saadud teadmiste põhjal olen mingi master konfliktide lahendaja ja, et mul ei teki mingeid eetilisi konflikte. (Silvia)

Uurimuses osalenud õpetajad nägid suurt vajadust parema ettevalmistuse järele kutse-eetika vallas. Nad arvasid, et õpetajakoolitus oleks võinud sisaldada rohkem kontsentreeritud

õppeaineid, kus võimaldatakse pedagoogika tudengitel eetilist arusaama laiendada läbi juhtumianalüüside, rollimängude, tegevõpetajate intervjuerimise ja konkreetsete juhiste läbi. Üks õpetaja leidis, et ka mentorõpetaja toetaks alustavaid õpetajaid esimestel aastatel, kui õpetaja eetilised arusaamad on veel väljakujunemas.

/.../ Ma ise olen peale ülikooli aru saanud sellest, et kõige parem viis õppimiseks on kas läbi enda kogemuste, kui sul neid ei ole võimalik saada, siis läbi teiste kogemuste. Üks asi keskenduda sellele eetikateooriale ehk siis sellele, mis meil seal ilusti paberil kirjas on, ideaalne jutt ja teine pool võiks siis olla see, et me tegelekski või keegi tuleks ja räägiks meile päriselust neid eetilisi konflikte, mis ette on tulnud. Ja me kuuleks, et kuidas neid lahendada saaksime. /.../ Et kuidagi tekiks teooria kõrvale see ettekujutus päriselust, mis seal toimub. Võib-olla oleks mul ka praegusest eetikakoodeksist hoopis teine arusaam tekkinud, sest alguses nii palju, kui ma seda lugesin ülikoolis, mul rohkem ei tekkinudki mingit mõtet nagu selle kohta. Aga kui ma kuuleksin kõrvalt, et millised probleemid siis päriselust on, siis ma võib-olla oskaks neid kahte asja kokku viia. Seda koodeksit ja päris elu, et kuidas ma saan seda siis seal olukorras ära kasutada? Ei kuidas see saab mulle kasuks tulla? (Gerda)

Kolmanda uurimisküsimuse puhul vastasid õpetajad pea ühehäälselt, et toetuvad eetika-alastel konfliktidel oma sisetundele ning vajadusel ka kogenumate kolleegide nõuannetele. Kuigi õpetajad pidasid end üpris pädevaks lahendamaks eetika-alaseid konflikte, tundsid nad, et see tulenes töö käigus saadud kogemustest ning üldjuhul leidsid, et õpetajakoolitus ei valmistanud neid ette eetiliste dilemmadega toimetuleku vallas.

4. Arutelu

Magistritöö eesmärk oli kirjeldada alustavate õpetajate arvamusi Eesti õpetajaeetika koodeksist ja kogemusi eetiliste konfliktidega. Järgnevalt arutletakse töö põhitulemuste üle.

Käesoleva töö tulemused näitasid, et alustavad õpetajad on oma igapäevatoos puutunud kokku mitmete eetiliste konfliktidega nii suhtes õppijate, lastevanemate kui ka kolleegidega. See tulemus kinnitab varasemaid uuringuid (Biesta, 2009; Shapira-Lishchinsky, 2011), mis on näidanud, et tihtipeale õpetajatööga käivad käsikäes eetilised probleemid. Näiteks töid käesolevas uuringus osalenud õpetajad välja mitmeid olukordi, kus kogesid kimbatust teadmata, kuidas käituda. Sama on leidnud ka Arthur jt (2005) tuues välja, et eetilised dilemmad pole oma olemuselt selgejoonelised ja üheselt mõistetavad.

Antud uuringus osalenud õpetajad töid välja, et toetuvad tihtipeale eetilisi konflikte lahendades oma sisetundele. Seda kinnitavad ka varasemad uuringud (Bullough, 2011; Ehrich, Kimber, Millwater, & Cranston, 2011; Sanger & Osguthorpe, 2011; Shapira-Lishchinsky, 2011; Sockett & LePage, 2002). Siin võib põhjuseks olla see, et eetiline teadmine on saanud õpetajatele juba nende praktilise teadmise osaks – midagi, mida õpetajad

nimetavad nõ sisetundeks on selleks saanud nii õpingute kui ka oma töö käigus seda praktiseerides.

Õpetajad tõid välja selleks, et Eesti õpetajaetika koodeks oleks õpetajale toetav tööriist, peaks see olema selges sõnastuses arusaadavalt kirjas, vältides üldistusi ning olles kirjeldustes detailne, tuues vajadusel näiteid või viiteid. Õpetajatele oli meeldiv, et kehtiv eetikakoodeks on kirjutatud lihtsas keeles - Arthur jt (2005) on samuti toonud välja, et see on koodeksi puhul oluline. Osad õpetajad avaldasid soovi, et Eesti õpetajaetika koodeks oleks detailsem olnud, samas kui Keerus (2005) on kritiseerinud, et liiga detailsed koodeksid võivad kaotada moraalitaju. Õpetajad nõustusid Pilli (2004) kirjutatuga, et meie erinevate väärtustega ühiskonnas on vajalik tegutsemise ühine alus eetikakoodeksi näol.

Käesolevas uurimuses osalenud õpetajad nõustusid Sumsion (2000) kirjutatuga, et kuigi õpetajaetika koodeks pakub laiemaid juhiseid, ei suuda see otseselt anda vastuseid keerukatele situatsioonidele õpetajatöö igapäevaelus, mis tõttu kirjeldasid alustavad õpetajad, et ei näe ennast õpetajaetika koodeksi poole tihedalt pöördumas - selle asemel toetuvad nad pigem kooli kodukorrale või seadusandlusele. Arthur jt (2005) tõi välja, et õpetajate jaoks pole eetilised dilemmad selgejoonelised ega üheselt mõistetavad ning seda tõdesid ka käesolevas uurimuses osalenud õpetajad. Töö autor nendib, et ilmselt sellepärast polegi Eesti õpetajaetika koodeks laialdast kasutust leidnud. Õpetajad leidsid ka, et õpetaja eetikakoodeks aitab kaitsta õpetajat ennast, aga varasemad uuringud (Sherpa, 2018) tõid hoopis välja, et koodeksid luuakse õpilase kaitseks. Magistritöö autor arvab, et see on tähelepanuväärseks erinevuseks, mis võib viidata Eesti koolikultuurile ning õpetajate positsioonile ühiskonnas või asutusesiseselt.

Õpetajad vajavad põhjalikumat eetika-alast ettevalmistust. Uuritavad tõid välja, et õpetajakoolituses oli väike rõhk nende eetilise tundlikkuse arendamisel - seda nentisid ka varasemad uuringud, et õpetajate ettevalmistuses on puudu põhjalikud kutse-eetikale pühendatud kursused. Varasemate uuringute (Campbell, 2011; Maxwell & Schwimmer, 2016) leitu kõlas ka alustavate õpetajate soovitustes - pedagoogika tudengeid võiks eetika-alaselt arendada läbi simulatsioonide, refleksioonide, kogemuste jagamise, rollimängude, lugude ja piltide.

Uurimuses osalenud õpetajad pidasid end üsna pädevaks lahendamaks eetika-teemalisi konflikte hoolimata nende sõnul vähesest ettevalmistusest õpetajakoolituses. See on vastuolus Shapira-Lishchinsky (2010) kirjutatuga, mis leiab, et õpetajad on eetiliste dilemmadega kimpus ega oska neid käsitleda. Varasemad uuringud (Campbell, 2008a; Maruyama & Ueno, 2010) kritiseerivad sellist õpetajate suhtumist, leides, et, et heast tahtest

ja karakterist ei piisa, et tagada eetiline tava. Teised uuringud tõid välja (Shapira-Lishchinsky, 2010; Sockett & LePage, 2002; Thornberg, 2008), et vajakajäämised kutsealastes oskustes ja juhiste puudumine suunab õpetajad vaatama oma isiklike eetiliste hinnangute poole.

Antud uurimuse tugevaks küljeks võib pidada seda, et autorile teadaolevalt ei ole Eestis veel läbi viidud uuringut, mis käsitleks alustavate õpetajate arusaamasid ja kogemusi õpetaja kutse-etiika vallas. Uurimus võiks aidata koolijuhte toetamaks alustavate õpetajate kohanemist koolikeskkonnas ning suunamaks neid abistavate materjalideni. Samuti võiks uurimus aidata ka õpetajakoolituste läbiviijaid, julgustamaks neid rohkem rõhku panema alustavate õpetajate väljaõppes kutse-etiika alase hariduse pakkumisele ning pakkudes erinevaid metodoloogilisi viise, kuidas sellist õpet läbi viia.

Käesoleva töö piiranguks saab pidada seda, et kuna intervjuud viidi läbi näost näkku suhtluses, ei ole kindel, kui avatud ja enesekriitilised alustavad õpetajad julgesid olla oma hinnangute andmisel. On alust eeldada, et kõnealuse tundliku teema käsitlemisel oleks saanud veel detailsemaid vastuseid, kui vastused oleks saanud esitada anonüümselt. Antud magistritöös tulid välja võimalikud eetilised konfliktid. Need võiksid aluseks olla laiemale kvantitatiivsele uuringule, et saada aru, kui levinud erinevad eetilised konfliktid on. Lisaks võiks uurida konflikte seoses mõne teise tunnusega - näiteks enesetõhususega või uurida, kas hakkamasaamine eetiliste konfliktidega võiks ennustada ka õpetajate kutsekindlust.

Tänuõnad

Eriliselt tänan selle magistritöö valmimisele kaasa aidanud juhendajat Pihel Hunti. Veel tänan uurimuses osalenud õpetajaid, kelle arvamused ja kogemused selle töö sisu kujundasid. Olen tänulik ka oma abikaasale ja lastele, et nad minuga magistriõpingute vältel kannatlikud ja toetavad olid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Käthlin Aarna

Alustavate õpetajate arvamused Eesti õpetajaetika koodeksist ja kogemused eetiliste konfliktidega 30

/allkirjastatud digitaalselt/

4.01.2021

Kasutatud kirjandus

- Alumäe, T., Tilk, O., & Asadullah. (2018). Advanced Rich Transcription System for Estonian Speech. Külastatud aadressil <http://bark.phon.ioc.ee/webtrans/>
- Arthur, J., Davison, J., & Lewis, M. (2005). *Professional values and practice*. Taylor & Francis.
- Biesta, G. (2009). Values and ideals in teachers' professional judgement. In: S. Gewirtz; P. Mahony; I. Hextall; A. Cribb. *Changing Teacher Professionalism international trends, challenges and ways forward*. London: Routledge.
- Blumenfeld-Jones, D., Senneville, D., & Crawford, M. (2013). Building an ethical self. In M. Sanger, & R. Osguthorpe (Eds.), *The moral work of teaching and teacher education: Preparing and supporting practitioners* (pp. 60–75). New York: Teachers College Press
- Boon, H. (2011). Raising the bar: Ethics education for quality teachers. *Australian Journal of Teacher Education*, 36, 76–93.
- Bullough Jr, R. V. (2011). Ethical and moral matters in teaching and teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 27(1), 21-28.
- Campbell, E. (2006). Ethical knowledge in teaching: a moral imperative of professionalism. *Education Canada*, 46(4), 32e35
- Campbell, E. (2008a). Review of the literature: The ethics of teaching as a moral profession. *Curriculum Inquiry*, 38, 357–385.
- Campbell, E. (2008b). Preparing ethical professionals as a challenge for teacher education. In K. Tirri (Ed.), *Educating moral sensibilities in urban schools* (pp. 3–18). Rotterdam/Taipei: Sense Publishers
- Campbell, E. (2011). Teacher education as a missed opportunity in teacher education. In L. Bondi, D. Carr, C. Clark, & C. Clegg (Eds.), *Towards professional wisdom. Practical deliberation in the people professions* (pp. 81–93). Farnham: Ashgate Publishing Company.
- Carr, D. (2005). Personal and interpersonal relationships in education and teaching: a virtue ethical perspective. *British Journal of Educational Studies*, 53(3), 255e271.
- Colnerud, G. (2015). Moral stress in teaching practice. *Teachers and Teaching*, 21(3), 346-360.
- De Ruyter, D.J., & Kole, J.J. (2010). Our teachers want to be the best: On the necessity of intra-professional reflection about moral ideas of teaching. *Teachers & Teaching*, 16(2), 207-218.

- Dunn, E. (2005). Standards and person-making in East Central Europe. In A. Ong & S. Collier (Eds.), *Global assemblages: Technology, politics and ethics as anthropological problems* (pp.173–193). Malden, MA: Blackwell.
- Eesti Haridustöötajate Liit (2016). Õpetaja kutse-eetika. Külastatud aadressil <https://ehl.org.ee/wp-content/uploads/2016/01/Opetaja-kutse-eetika.pdf>
- Eesti keele seletav sõnaraamat. (2009). Eesti keele instituut. Külastatud aadressil <https://www.eki.ee/dict/ekss/>
- Eesti Õpetajate Liit (2005). Eesti õpetajaeetika koodeks. Külastatud aadressil http://www.opetajateliit.ee/?page_id=287
- Eetikaveeb. (s.a). Eetika ja moraal. Tartu Ülikooli eetikakeskus. Külastatud aadressil <https://www.eetika.ee/et/eetika/eetika-moraal>
- Ehrich, L. C., Kimber, M., Millwater, J., & Cranston, N. (2011). Ethical dilemmas: A model to understand teacher practice. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 17(2), 173-185.
- Fallona, C. (2000). Manner in teaching: a study in observing and interpreting teachers' moral virtues. *Teaching and Teacher Education*, 16(7), 681e695
- Husu, J. & Tirri, K. (2003). A case study approach to study one teachers' moral reflection. *Teaching and Teacher Education*, 19, 345e357.
- Husu, J. & Tirri, K. (2006). Pedagogical values behind teachers' reflection of school ethos. *New Teaching and Teacher Issues*, M. Klein, Ed., pp. 163–182, Nova Science, New York, NY, USA.
- Husu, J. & Tirri, K. (2007). Developing whole school pedagogical values e a case of going through the ethos of 'good schooling'. *Teaching and Teacher Education*, 23, 390e401.
- Johnson, B. (2002). *Values in English language teaching*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Johnson, L., Vare, J., & Evers, R. (2013). Let theory be your guide: Assessing the moral work of teaching. In M. Sanger, & R. Osguthorpe (Eds.), *The moral work of teaching and teacher education: Preparing and supporting practitioners* (pp. 92–115). New York: Teachers College Press.
- Jones, E. N., Ryan, K., & Bohlin, K. (2003). *Teachers as educators of character: Are the nation's schools of education coming up short?* Washington, D.C.: Character Education Partnership.
- Keerus, K. (2005). Kutse-eetika koodeks – kas retseptiraamat? *Haridus*, nr 10, lk 19–21.
- Körkkö, M., Kyro-Ämmälä, O., & Turunen, T. (2016). Professional development through reflection in teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 55, 198e206

- Kuther, T.L. (2003). A profile of the ethical professor: Student views. *College Teaching*, 51(4), 153-160.
- Kutsekoda. (2020). Eesti Õpetajate Liit. Külastatud aadressil <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10824210>
- Laherand, M. L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrikk, 384.
- Lepik, K., Harro-Loit, H., Kello, K., Linno, M., Selg, M., & Strömpl, J. (2014). *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Intervjuu*. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/intervjuu>
- Louws, M. L., Meirink, J. A., van Veen, K., & van Driel, J. H. (2018). Understanding teachers' professional learning goals from their current professional concerns. *Teachers and Teaching*, 24(1).
- Mahony, D. (2008). *Ethics in the classroom: Bridging the gap between theory and practice*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Mahony, P. (2009). Should 'ought' be taught? *Teaching and Teacher Education*, 25, 983-989.
- Maruyama, Y., & Ueno, T. (2010). Ethics education for professionals in Japan: A critical overview. *Educational Philosophy and Theory*, 42, 438–447.
- Maxwell, B., & Schwimmer, M. (2016). Professional ethics education for future teachers: A narrative review of the scholarly writings. *Journal of Moral Education*, 45(3), 354-371.
- Mikk, J. (s.a.) Õpetaja kutseeetika alused. Külastatud aadressil <http://lepo.it.da.ut.ee/~jaanm/OPETAJAKUTSEEETIKA.htm>
- Minke, K. M., Sheridan, S. M., Kim, E. M., Ryoo, J. H., & Koziol, N. A. (2014). Congruence in parent-teacher relationships: The role of shared perceptions. *The Elementary School Journal*, 114(4), 527e546.
- Nilsson, P. (2009). From lesson plan to new comprehension: exploring pupils teachers' pedagogical reasoning in learning about teaching. *European Journal of Teacher Education*, 32(3), 239e258.
- Ning, H. K., Lee, D., & Lee, W. O. (2015). Relationships between teacher value orientations, collegiality, and collaboration in school professional learning communities. *Social Psychology of Education*, 18(2), 337e354.
- Norberg, K., & Johansson, O. (2007). Ethical dilemmas of Swedish school leaders. *Educational Management Administration & Leadership*, 35(2), 277e294.

- Õpetajad ja koolijuhid väärtustatud professionaalidena. (2020). OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu Talis 2018 tulemused. 2. osa. Tallinn. Külastatud aadressil https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2020/04/TALIS2_kujundatud.pdf
- Õpetajate kutsestandard. (2018). Külastatud aadressil <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10719336>
- Pilli, E. (2004). Miks vajab eesti õpetaja eetikakoodeksit? Haridus, lk 9.
- Sanger, M. N., & Osguthorpe, R. D. (2011). Teacher education, preservice teacher beliefs, and the moral work of teaching. *Teaching and teacher education*, 27(3), 569-578.
- Sarokin, D. (2020). Ethical conflicts in the workplace. Külastatud aadressil <https://smallbusiness.chron.com/ethical-conflicts-workplace-14216.html>
- Schihalejev, O. (2011). Väärtuskasvatus õpetajakoolituses. Tartu Ülikooli kirjastus. Külastatud aadressil https://archimedes.ee/wp-content/uploads/2015/12/Vaartuskasvatus_opetajakoolituses_VAARTUSED_raamat.pdf
- Shapira-Lishchinsky, O. (2011). Teachers' critical incidents: Ethical dilemmas in teaching practice. *Teaching and teacher education*, 27(3), 648-656.
- Shapira-Lishchinsky, O., & Orland-Barak, L. (2009). Ethical dilemmas in teaching: the Israeli case. *Education and Society*, 27(3), 27e34
- Sherpa, K. (2018). Importance of Professional Ethics for Teachers.
- Sillaots, M. (2013). Valim ja andmekogumismeetodid. Külastatud aadressil <file:///C:/Users/Minion/Downloads/050ValimMeetodid.pdf>
- Sockett, H., & LePage, P. (2002). The missing language of the classroom. *Teaching and Teacher Education*, 18(2), 159e171.
- Thornberg, R. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24, 1791e1798.
- Tuulik, M. (2011). Õpetaja eetika. Tea ja Toimeta. Külastatud aadressil <http://www.teatoimeta.ee/uus/eriala/lasteaiaopetajale/opetaja-eetika/>
- Uitto, M., Jokikokko, K., & Estola, E. (2015). Virtual special issue on teachers and emotions in Teaching and teacher education (TATE) in 1985–2014. *Teaching and teacher education*, 50, 124-135.
- Valimi koostamise põhimõtted. (s.a). Külastatud aadressil <file:///C:/Users/Minion/Downloads/ValimPata.pdf>
- Weiss, H. B., Lopez, M. E., & Rosenberg, H. (2010). Beyond random acts: Family, school, and community engagement as an integral part of education reform. In National Policy

Forum for Family, School, & Community Engagement. Cambridge, MA: (Harvard Family Research Project).

Willemse, M., Lunenberg, M., & Korthagen, F. (2008). The moral aspects of teacher educators' practices. *Journal of Moral Education*, 37(4), 445e466.

Yost, D. S. (2006). Reflection and self-efficacy. *Teacher Education Quarterly*, 33(4), 77e91.

Lisa 1.

Intervjuu

Taustaküsimused

- Mis aine õpetaja oled?
- Kui kaua oled õpetajana töötanud?
- Kui suur on hetkel sinu töökoormus?
- Miks otsustasid õpetaja ametiala valida?
- Missugusel õppekaval sa õpetajakoolituses õppisid?

Sissejuhatavad küsimused

- Mida tähendab sinu jaoks eetika?
- Mida tähendab sinu jaoks kutse-eetika?
- Milline on sinu jaoks eetiline õpetaja?
- Mil määral pead ennast eetiliseks õpetajaks?
- Millist rolli mängib õpetajatöös eetika?
- Kuidas on arusaam (kutse)eetikast muutunud töötamise käigus?

Uurimisküsimus: Missugused on alustavate õpetajate arvamused Eesti õpetajaeetika koodeksist?

- Millised on sinu varasemad kogemused/kokkupuuted Eesti õpetajaeetika koodeksiga?
- Kuidas selline dokument võiks õpetajat toetada tema töös?
- Millised osad on sinu meelest kõige olulisemad? Too näiteid, põhjenda.
- Milliseid kitsaskohti näed õpetaja kutse-eetika koodeksis? Too näiteid, põhjenda.
- Kui vajalikuks/kasulikuks sellist dokumenti pead õpetaja töös?

Uurimisküsimus: Missuguste eetiliste konfliktidega puutuvad alustavad õpetajad igapäevaselt kokku?

Uurimisküsimus: Millest juhinduvad alustavad õpetajad eetiliste konflikte lahendamises?

- Milline on sinu jaoks eetiline konflikt? Too näiteid
- Milliste eetiliste konfliktidega oled ise oma õpetajatöös kokku puutunud? Too näiteid
- Kuidas oled neid lahendanud? Too näiteid
- Mis on nende konfliktide juures olnud kõige keerulisem?

Kelle poole oled saanud pöörduda, kui oled abi vajanud? Too näiteid

Mis on sind toetanud nende konfliktide lahendamisel? Too näiteid

Mil määral tunned end pädevana lahendamaks erisuguseid eetilisi konflikte õpetajatöös?

Kui tihti ja kuidas tulevad eetilised konfliktid aruteluks kolleegidega?

Kuidas valmistab õpetajakoolitus sind ette õpetajatöös ettetulevateks eetilisteks konfliktideks?

Mil moel oleks õpetajakoolitus aidanud Sind paremini ette valmistada õpetajatöö eetilisteks konfliktideks?

Lisa 2.

Näide transkriptsioonist

Lõik intervjuust Silviaga

/.../

K: Millist rolli mängib õpetaja töös eetika?

V: Ma arvan, et väga kõrget rolli mängib, et kui sul ei ole eetikat ja sa oled õpetaja, siis ma kujutan ette, et sa lihtsalt nagu lahimid. Et ongi see, et kui sa oled õpetaja, siis sa lähed ja teed, aga kujutan ette, et siin võib tekkida väga palju selliseid olukordi, kus ongi, et mis tahes konflikti, kas siis õpilase või mõne teise õpetaja või lapsevanemaga. Või ise ütled mõne niisuguse vale asja välja, mida sa ei oleks tohtinud öelda või ma ei tea, kogemata nii-öelda räägid kellelegi sisse mingis olukorras. Noh, ma arvan, et see on üli-ülitähtis tegelikult just õpetajatöös.

K: Kuidas on sinu arusaam kutse-eetikast muutunud töötamise käigus?

V: Ma ei tea, kuivõrd ta muutunud tegelikult on. Võib-olla ma isegi olen nagu aastate jooksul nagu veel rohkem hakanud just nagu läbi mõtestama seda. Et kuidas nagu mingeid asju teha, et kuidas peaks nagu lähenema. Et jah, alguses on siis ainult teooria peas. Kui nüüd tekib see olukord, siis ma teen niimoodi. Aga samas ongi, kui sa saad seda praktikast, siis sa nagu rohkem hakkad rohkem mõtestama, seda juba kuidagi loomulikumalt ka, et sa ei pea seda endale ütleva, et nüüd on see olukord, nüüd ma pean käituma niimoodi, sest see on eetiline ja niimoodi on õige, vaid sa teedki seda siis niimoodi loomulikult, ma arvan. Aga ma ei usu, et ta nagu ülipalju muutunud on, pigem ongi see, et ma juba nagu läksin tööle mingite mõtetega. Need mõtted on suht samasugused nagu siiaaani. Et need ei ole väga palju muutunud jah.

K: Et sa tunned, et pigem on lihtsalt automaatsemaks muutunud need erinevad reaktsioonid?

V: Jah.

K: Millised on sinu varasemad kogemused või kokkupuuted õpetaja kutse-eetika koodeksiga?

V: Ei ole väga palju kokkupuuteid, ainult niipalju jah, kui nagu ülikoolis jah me oleme pidanud neid käsitlema, nii-öelda läbi lugema, eks ole. Aga niimoodi aktiivselt ma ei ole küll nagu tema peale mõelnud. Korra aastas loen uuesti läbi. Pigem ei ole jah. /.../

Lisa 3.

Väljavõte uurijapäevikust

14.10.2020

Sain üle pika aja maha istuda, et lugemisega tegeleda. Olen peaaegu kõik materjali läbi lugenud ja saan ehk järgmisel nädalal alustada teooria osa kirjutamisega.

20.10.2020

Olen paar päeva jõudumööda tegelenud viidete haldamise ja rühmitamisega, et teooria osa kirjutamine latusamalt läheks. Täna jõudsin sellega lõpule ja saan nüüd reaalselt kirjutamist alustada. Sain täna sissejuhatuse ka kirja.

24.10.2020

Olen kirja saanud sissejuhatuse (mille võtsin projektist) ja kolm alapeatükki teooria osas. Täiendasin ka intervjuuküsimusi.

26.10.2020

Tegelesin täna peaaegu terve päeva teooriaga jälle, otsustasin kaks peatükki omavahel kokku segada selle asemel, et kaks eraldiseisvat peatükki jätta. Teooria mustandid on peaaegu valmis, kokkuvõttev osa on veel teha.

03.11.2020

Olen siin- seal tegelenud nii palju kui võimalik viidete korrastamisega. Kasutatud kirjanduse nimekiri vajab omaette hoolt, aga selle ülevaatamine pole praegu eesmärgiks. Tegelen aktiivselt ka intervjuude planeerimisega - esimesed paar tükki on juba sel nädalal.

17.11.2020

Olen möödunud ja sel nädalal tegelenud intervjuueerimisega - eesmärk on saada sel nädalal kõik intervjuud tehtud. Olen kõik Zoomi vahendusel teinud senini. Järgmisel nädalal saan korrastada teooria osa veel.

25.11.2020

Tegin täna viimase, kümnennda intervjuu ära. Eile tegelesin natuke teooria osa vigade parandamisega, millele juhendaja oli viidanud. Nüüd saadan kõik intervjuud veebipõhisesse kõnetuvastusse; eks näis, kui asjalikud transkriptsioonid sealt kätte saan. Vaikselt hakkab ärevus ka tekkima, ei tea, kas jõuab jaanuari alguseks töö valmis, aga väga tahaks.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Käthlin Aarna

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Alustavate õpetajate arvamused Eesti õpetajaetika koodeksist ja kogemused eetiliste konfliktidega“, mille juhendaja on Pihel Hunt, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.